

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่องการพัฒนาจิตสาธารณะของนักเรียนโรงเรียนบ้านกุดนาขาม (เขตชูวิทยาสาร) สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 2 ผู้วิจัย ได้ทำการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาวิเคราะห์สาระแนวคิดและทฤษฎี เพื่อจัดทำเป็นกรอบแนวคิดการวิจัยดังนี้

1. แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการมีจิตสาธารณะ
  - 1.1 ความหมายและคุณลักษณะของจิตสาธารณะ
  - 1.2 ความสำคัญของจิตสาธารณะ
  - 1.3 องค์ประกอบของการจิตสาธารณะ
  - 1.4 ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการมีจิตสาธารณะ
  - 1.5 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับจิตสาธารณะ
  - 1.6 จิตสาธารณะในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช

2551

2. การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
3. แนวทางการพัฒนาจิตสาธารณะ
4. บริบทของโรงเรียนบ้านกุดนาขาม(เขตชูวิทยาสาร)
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
  - 5.1 งานวิจัยในประเทศ
  - 5.2 งานวิจัยต่างประเทศ

แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการมีจิตสาธารณะ

1. ความหมายและคุณลักษณะของจิตสาธารณะ
คำว่า จิตสาธารณะ มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายไว้ ดังนี้

อมรรัตน์ เจริญชัย (2550, หน้า 44) กล่าวถึงจิตสาธารณะ หมายถึง การประพฤติตนทั่วๆ ไป ทำให้ตนเอง ครอบครัว และสังคมมีความสุข การแสดงความห่วงใยต่อสังคม รวมถึงผลกระทบของการปฏิบัติตนของบุคคลที่มีผลต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม เราต้องมีจิตสาธารณะ ถ้าทำสิ่งใดแล้วเกิดความเสียหายแก่ส่วนรวม ก็ไม่ควรทำ เช่น การทิ้งขยะลงในแม่น้ำลำคลอง ทำให้แม่น้ำเน่าเหม็น ทำให้ปลาตาย คนอยู่ใกล้ๆ ต้องลำบากบ้านเมืองหมดความสวยงาม ถ้าทิ้งเศษอาหารไว้ตามพื้น จะเน่าเหม็น เป็นอาหารของแมลงวัน เป็นที่เพาะแมลงให้มากขึ้น ทำความรำคาญไปทั่ว และเกิดเชื้อโรคไม่ควรทำ คนไทยยังขาดความรู้สึกรับผิดชอบต่อสังคม การสร้างนิสัยและต้องเริ่มจากในบ้าน เมื่อเห็นสิ่งไม่ถูกต้อง ผู้ใหญ่จะต้องบอกเด็กทันที โดยต้องเป็นตัวอย่างที่ดี ต้องไม่อายุที่จะทำความดี และช่วยกันชมเชยคนทำความดี มาช่วยสร้างจิตสาธารณะให้มากขึ้น

ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์ (2552, หน้า 14) กล่าวว่า จิตสาธารณะ หมายถึง จิตสำนึกเพื่อส่วนรวม เพราะคำว่า “สาธารณะ” มิได้เป็นของผู้ใดผู้หนึ่ง จิตสาธารณะ จึงเป็นความรู้สึก การเป็นเจ้าของในสิ่งที่เป็นสาธารณะในสิทธิและหน้าที่ ที่จะดูแลและบำรุงรักษาส่วนรวม เช่น การช่วยกันดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม โดยการไม่ทิ้งขยะลงในแหล่งน้ำ การดูแลรักษาสาธารณสมบัติ เช่น โทรศัพท์สาธารณะ หลอดไฟฟ้าให้สว่างตามถนนหนทาง แม้แต่การประหยัดน้ำประปา หรือไฟฟ้าที่เป็นของส่วนรวม โดยใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างคุ้มค่า ตลอดจนช่วยกันรักษา ให้ความช่วยเหลือผู้ตกทุกข์ได้ยาก หรือผู้ที่ร้องขอความช่วยเหลือเท่าที่จะทำได้ ตลอดจนร่วมมือกันกระทำเพื่อไม่ให้เกิดปัญหา หรือช่วยกันแก้ปัญหา จะต้องไม่ขัดต่อกฎหมาย เพื่อรักษาประโยชน์ส่วนรวม

สุจิตต์ วงษ์เทศ (2550, หน้า 31-32) กล่าวเสริมอีกว่า จิตสาธารณะ หมายถึง การเผื่อแผ่แบ่งปัน เอื้อเฟื้อเกื้อกูล มีความหมายเดียวกับทำบุญทำทาน ทั้งเพื่อคนอื่นเป็นตัวเป็นตน กับเพื่อสาธารณะ รวมทั้งคนทั้งชุมชนจนถึงบ้านเมือง ประเทศชาติ และโลก สิ่งนี้มีวาระแห่งชาติเรียก “ทานและการอาสาสมัคร” แต่มีคตินิยมคำขึ้นใหม่ว่า “จิตอาสา” บ้าง “จิตสาธารณะ” บ้าง ฯลฯ ล้วนมีความหมายตรงกัน คือ เริ่มจากไม่เบียดเบียนตนเอง และคนอื่น แล้วเผื่อแผ่แบ่งปันเอื้อเฟื้อเกื้อกูลผู้คน และชุมชน ทานและการอาสาสมัครจิตอาสา จิตสาธารณะ ความเสมอภาค ทำให้เกิดจิตสาธารณะอย่างธรรมชาติ

กระทรวงศึกษาธิการ (2551, หน้า 10) ได้ให้ความหมายของคำว่า จิตสาธารณะว่า จิตสาธารณะ หมายถึง คุณลักษณะที่แสดงออกถึงการมีส่วนร่วมใน

กิจกรรมหรือสถานการณ์ที่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้อื่น ชุมชน และสังคมด้วยความเต็มใจ กระตือรือร้น โดยไม่หวังผลตอบแทน คุณลักษณะทางจิตใจของบุคคล เกี่ยวกับการมองเห็นคุณค่า หรือการให้คุณค่าแก่การมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม และสิ่งต่างๆ ที่เป็นสิ่งสาธารณะ โดยไม่มีผู้ใดผู้หนึ่งเป็นเจ้าของ หรือเป็นสิ่งที่คนมณสังคมเป็นเจ้าของร่วมกัน เป็นสิ่งที่สามารถสังเกตได้จากความรู้สึกนึกคิด หรือการกระทำที่แสดงออกมา

ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์ (2552, หน้า 21) ได้สรุปความหมายของคำว่า

จิตสาธารณะ (Public mind) มีคำว่า “สาธารณะ” (Public) ประกอบด้วย P + U + B + L + I + C ซึ่งหมายถึง

1. Professional ทำงานแบบมืออาชีพ คนไทยทุกคนที่คิดใหม่ ทำใหม่ จะต้องเป็นมืออาชีพ (Profession) รู้ลึกในหน้าที่รับผิดชอบ รอบรู้ในงานที่เกี่ยวข้อง ต้องพัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลา หาความรู้ใหม่เสมอ
2. Unity เอกภาพ ค่านิยมใหม่ต้องเป็นไปในทิศทางของความสามัคคี ในหมู่คณะ ไม่กลัวการได้หน้า หรืออิจฉาริษยากัน ควรจะฝึกการทำงานเป็นทีม เพราะการที่คนในองค์กรมีเอกภาพ จะช่วยให้การขับเคลื่อนภาระงานเพื่อมวลประชา เป็นไปด้วยความเรียบร้อย มีหลายองค์กรที่คนในองค์กรกลัวการได้ดี เลยไม่มีใครจะทำอะไร คนไทยทุกคนก็ไม่ได้อะไรด้วย แต่ในความเป็นเอกภาพก็ยอมให้มีความแตกต่างได้ แต่อย่าแตกแยก
3. Believe ความเชื่อ คนไทยทุกคนจะต้องทำงานด้วยความเชื่อ เชื่อคำสอนของพระพุทธเจ้า เชื่อในสิ่งที่ถูกต้อง และยึดให้มั่น ถ้าคนไทยทุกคนขาดแล้ว ซึ่งความเชื่อ การทำงานก็จะขาดพลัง
4. Locally ภูมิปัญญาท้องถิ่น คนไทยทุกคนจะต้องเป็นผู้ที่เชื่อ และศรัทธาในความเป็นพลังที่ยิ่งใหญ่ ของภูมิปัญญาไทย ลดความเชื่อทันสมัยนิยมลง (Modernization) Local wisdom ในด้านต่างๆ จะนำไปสู่การแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ และเข้ากับบริบทของสังคมไทย คนไทยทุกคนต้องเลิกดูถูกภูมิปัญญาของคนในระดับรากหญ้า แล้วหันไปสู่วิถีของการเรียนรู้ร่วมกัน เข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ในชุมชน
5. Integrity ความซื่อสัตย์ คนไทยทุกคนจะต้องยึดเอาความซื่อสัตย์ เป็นที่ตั้ง เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับสังคม คิดดี ทำดีเพื่อชาติ งานทุกชิ้น จะต้องตรวจสอบได้ มีความโปร่งใส

6. Creative สร้างสรรค์ คนไทยทุกคนจะต้องคิดและทำงานที่สร้างสรรค์ พัฒนานวัตกรรม (Innovation) ใหม่ๆ ให้เกิดขึ้นกับสังคม ต้องไม่หยุดนิ่ง ต้องมีความเป็นพลวัต ทั้งนี้ ก็เพื่อประชาชนและประเทศชาติ

จากความหมายข้างต้น ผู้วิจัยสรุปได้ว่า จิตสาธารณะ คือ การคิดและการกระทำเพื่อผู้อื่น โดยมีพื้นฐานการคิดที่มีคุณธรรม การกระทำที่มีจริยธรรมอันดีงาม มีความคิดสร้างสรรค์ รู้จักเสียสละช่วยเหลือผู้อื่นโดยไม่หวังผลตอบแทน และเข้าร่วมทำกิจกรรมที่ดีเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม เพื่อประโยชน์สุขของสังคม และประเทศชาติ

2. ความสำคัญของจิตสาธารณะ

ความสำคัญของการมีจิตสาธารณะมีผู้ให้ความหมายไว้ ดังนี้

พระไพศาล วิสาโล (2551, หน้า 7) กล่าวถึงความสำคัญของจิตอาสาว่า ในสภาพสังคมปัจจุบัน บุคคลต้องความช่วยเหลืออยู่มาก การให้ความช่วยเหลือในรูปแบบต่างๆ มากมาย เรื่องจิตอาสาจึงเป็นเรื่องสำคัญที่พึงร่วมกันพิจารณาว่า ตนสามารถจะเป็นคนหนึ่งที่มีจิตอาสาเพิ่มขึ้นในสังคมหรือไม่จิตอาสาเป็นจุดเริ่มต้นให้เกิดองค์กร หรือเครือข่ายอาสาขึ้นมา เพื่อกระตุ้นจิตอาสาให้เพิ่มขึ้นในสังคมไทย เครือข่ายจิตอาสาเป็นองค์กรที่ดำเนินการโดยตามปกติแล้ว การทำงานในลักษณะนี้ถือได้ว่าเป็นการทำงานที่เสี่ยงต่อชีวิตหรือการทำงาน เพราะถือว่าทำงานด้วยจิตอาสาลงไปทำ แต่เนื้อหาในการทำงานลักษณะนี้กล่าวคือทำงานมีความมุ่งหมายต่องานในตัว มีคุณค่าและเป็นสิ่งที่เป็นประโยชน์ แต่ผู้ทำงานจะเข้าใจความมุ่งหมาย และเห็นประโยชน์แค่ไหน ถ้ามองเห็นประโยชน์แล้วมีแรงกระตุ้นคือศรัทธาวิริยะ ขันติ สติ ปัญญา นี้คือองค์ประกอบของนักจิตอาสา อันเป็นแรงกระตุ้นในการทำงานของนักจิตอาสา จำเป็นต้องมีและสร้างให้เกิดขึ้นแรงกระตุ้นคือศรัทธาในการทำงานของจิตอาสา ต้องประกอบด้วยศรัทธาเชื่อมั่นในงานที่ทำ ศรัทธา คือการที่มีความเชื่อ ความมั่นใจ เห็นคุณค่า เป็นประโยชน์ของงานนั้นศรัทธาเป็นสิ่งที่สำคัญ เป็นหลักที่อยู่ในใจเรา เป็นสิ่งที่ทำให้การทำงานที่เป็นเรื่องทางร่างกายหรือทางสังคม เกิดความหมายเป็นประโยชน์ที่แท้จริง เพราะฉะนั้น งานไม่ใช่เป็นเพียงภาพที่ปรากฏมองเห็นกันภายนอกเท่านั้น แต่จะต้องมีหลักในทางจิตใจเป็นฐานอยู่ด้วยก็คือความศรัทธา ถ้าเราจะทำงานให้มีความสุขก็ต้องมีศรัทธาในงานด้วย บุคคลที่เคยมีประสบการณ์เรียนรู้ การช่วยเหลือผู้อื่นด้วยตนเอง จะรู้สึกถึงความอึดใจ มีความสุขที่ได้จากการให้ และมีพลังมากขึ้นที่จะสามารถช่วยเหลือผู้อื่นได้อีกมากมายและนี่คือการทำบุญที่พระพุทธศาสนาสรรเสริญ

การปลูกฝังจิตใจให้บุคคลมีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม เป็นการสร้างคุณธรรมจริยธรรม ซึ่งเป็นเรื่องที่เกิดจากภายใน “จิตสาธารณะ” เป็นสิ่งหนึ่งที่มีความสำคัญในการปลูกจิตสำนึก ให้คนรู้จักเสียสละ

ร่วมแรงร่วมใจ มีความร่วมมือ ในการทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม ช่วยลดปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม ช่วยกันพัฒนาคุณภาพชีวิต และช่วยแก้ปัญหา และสร้างสรรค์ที่เกิดประโยชน์สุข แก่สังคมโดยส่วนรวม

เมื่อมองเข้ามาในระดับสถานศึกษา จิตสาธารณะ นับได้ว่าอยู่ในความสนใจของนักการศึกษา และผู้เกี่ยวข้องอย่างมาก โดยพระราชบัญญัติการศึกษา แห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กำหนดไว้ในมาตรฐานแห่งชาติ มาตรฐานที่ 1 ว่า คุณลักษณะของคนไทยที่พึงประสงค์ทั้งในฐานะพลเมือง และพลโลก โดยคนไทยต้องเป็นคนเก่ง คนดี และมีความสุข ตัวบ่งชี้คือ กำลังกายกำลังใจที่สมบูรณ์ ความรู้และทักษะที่จำเป็น และเพียงพอในการดำรงชีวิต และการพัฒนาสังคม ทักษะการเรียนรู้และการปรับตัว ทักษะทางสังคม คุณธรรม จิตสาธารณะ และจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทย และพลโลก โดยมุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องด้านต่างๆ ให้กับผู้เรียน รวมถึงการรู้จักรักษาผลประโยชน์ส่วนรวม และของประเทศชาติ

ซึ่งต่อมากกระทรวงศึกษาธิการ ได้ให้ความสำคัญกับการมีจิตสาธารณะ ที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม การรู้จักดูแลของส่วนรวม รวมถึงรู้จักรักษาประโยชน์ส่วนรวม ของประเทศชาติ โดยให้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 กำหนด “จิตสาธารณะ” เป็นคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน 1 ใน 8 ข้อ ของสถานศึกษา ต้องเน้น โดยสถานศึกษากำหนดให้นักเรียนทำกิจกรรมสาธารณะ ดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551, หน้า 7)

- 1) ประถมศึกษาปีที่ 1-6 ต้องทำกิจกรรม 60 ชั่วโมง
- 2) มัธยมศึกษาตอนต้น ต้องทำกิจกรรม 45 ชั่วโมง
- 3) มัธยมศึกษาตอนปลาย ต้องทำกิจกรรม 60 ชั่วโมง

โดยหวังให้นักเรียนได้ซึมซับสิ่งดีๆ จากการทำกิจกรรม และเป็นนิสัยติดตัวไปจนโต เพราะถ้าสังคมมีคนที่มีความจิตสาธารณะมากๆ มีความเห็นอกเห็นใจกัน จะอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

ซึ่งการกำหนด “จิตสาธารณะ” เป็นคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนนับว่าเป็นแนวทางที่ถูกต้อง เพราะการปลูกฝังจิตสาธารณะนั้น ควรทำการปลูกฝัง

ให้เกิดขึ้นตั้งแต่วัยเด็ก เพราะเป็นช่วงที่เด็กมีความไวต่อการปลูกฝัง และส่งเสริมจริยธรรมอย่างยิ่ง เพราะเด็กยังเป็น “ไม้อ่อนที่ดัดง่าย” การปฏิบัติต่อเด็กอย่างเหมาะสมกับพัฒนาการของเด็กทั้งร่างกาย และโดยเฉพาะความเหมาะสมด้านพัฒนาการทางจิตใจของเด็ก จะเป็นการป้องกันปัญหาที่เกิดขึ้น เมื่อเข้าสู่วัยรุ่น และวัยผู้ใหญ่ได้มาก เพราะในวัยเด็กจะสามารถเห็นความแตกต่าง สามารถคิดเปรียบเทียบ คิดแยกแยะ เชื่อมโยงได้ เด็กจะเริ่มสนใจสิ่งแวดล้อมรอบตัว แทนการสนใจตนเอง ซึ่งถ้าเด็กได้รับการปลูกฝังจิตสาธารณะให้เป็นไปในทางที่ถูกต้องเหมาะสม เมื่อเติบโตขึ้นจะทำให้สามารถเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงของกระแสเศรษฐกิจ และวัฒนธรรมต่างชาติ อันจะส่งผลให้สามารถอยู่ร่วมกับคนในสังคมได้อย่างมีความสุขกายสบายใจตลอดจนเป็นประชาชนที่ดีที่เหมาะสมของครอบครัว สังคม และประเทศชาติสืบเนื่องต่อไป

การที่คนมาอยู่ร่วมกันเป็นสังคมหมู่มาอยู่ย่อมต้องมีความสัมพันธ์ และพึ่งพาอาศัยกันและกัน ถ้าหากคนในสังคมนั้นขาดจิตสาธารณะ จะมีผลกระทบต่อตัวบุคคล ครอบครัว ชุมชน ประเทศ และในท้ายที่สุดคือระดับโลก

ผลกระทบต่อบุคคล ทำให้เกิดปัญหาคือ

- 1) สร้างความเดือดร้อนให้กับตนเอง
- 2) สร้างความเดือดร้อนให้กับคนอื่น

ผลกระทบต่อครอบครัว ทำให้เกิดปัญหาคือ

- 1) ความสามัคคีในครอบครัวลดน้อยลง
- 2) การแก่งแย่ง ทะเลาะเบาะแว้งภายในครอบครัว

ผลกระทบต่อองค์กร ทำให้เกิดปัญหาคือ

- 1) การแบ่งพรรคแบ่งพวกภายในองค์กร
- 2) ความเห็นแก่ตัว แก่งแย่งชิงดีชิงเด่น
- 3) การเบียดเบียนสมบัติขององค์กรเป็นสมบัติส่วนตัว
- 4) องค์กรไม่ก้าวหน้า ประสิทธิภาพ และคุณภาพของงานลดลง

ในระดับชุมชน ทำให้เกิดปัญหาคือ

- 1) ชุมชนอ่อนแอ ขาดการพัฒนา เพราะต่างคนต่างอยู่ สภาพชุมชนมีสภาพเช่นไร ก็ยังคงเป็นเช่นนั้น ไม่เกิดการพัฒนา และยิ่งนานไป ก็มีแต่เสื่อมทรุดลง
- 2) อาชญากรรมในชุมชน อยู่ในระดับสูง

3) ขาดคุณสมบัติรวมจิตใจ ขาดผู้นำที่นำไปสู่การแก้ปัญหา เพราะคนในชุมชนมองปัญหาของตัวเองเป็นเรื่องใหญ่ ขาดคนอาสาสมัครพัฒนา เพราะกลัวเสียทรัพย์ กลัวเสียเวลา หรือกลัวเป็นที่ครหาจากบุคคลอื่น

ในระดับชาติ ถ้าบุคคลในชาติ ขาดจิตสาธารณะจะทำให้เกิด

- 1) วิกฤตการณ์ภายในประเทศบ่อยครั้ง และแก้ปัญหาไม่ได้ เกิดการเบียดเบียน ทำลายทรัพยากร และสมบัติที่เป็นของส่วนรวม
- 2) ประเทศชาติอยู่ในสภาพล้าหลัง เนื่องจากขาดพลังของคนในสังคม เมื่อผู้นำประเทศนำมาตราการใดออกมาใช้ ก็จะไม่ได้ผล เพราะไม่ได้รับความร่วมมือจากประชาชน

3) เกิดการแบ่งพรรคแบ่งพวก เกิดการแก่งแย่งแข่งขัน เห็นแก่ประโยชน์กลุ่มของตนและพวกพ้อง เกิดการทุจริตคอร์รัปชัน

โดยสรุป ความสำคัญของการมีจิตสาธารณะ คือการเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม การรู้จักดูแลของส่วนรวม รวมถึงรู้จักรักษาประโยชน์ส่วนรวมของประเทศชาติ ซึ่งสามารถ สามารถปลูกฝัง ส่งเสริมหรือพัฒนาให้เด็กมีจิตสำนึกสาธารณะด้วยวิธีการต่างๆ จะทำให้เด็กมีความคิดที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน อาสาดูแลรับผิดชอบสมบัติส่วนรวม มีการใช้สมบัติของส่วนรวมอย่างเห็นคุณค่า รู้จักแบ่งปันให้ผู้อื่น เมื่อเจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่ จะไม่เกิดปัญหาการเอารัดเอาเปรียบผู้อื่น ปัญหาการทำลายสาธารณะสมบัติต่างๆ จะลดลง และการเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมก็จะนำมาสู่สังคมที่พัฒนาและมีความสุขร่วมกัน

3. องค์ประกอบของการมีจิตสาธารณะ

องค์ประกอบของการมีจิตสาธารณะของบุคคลมีดังนี้ (ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์, 2552, หน้า 19)

3.1 องค์ประกอบด้านความคิด (Cognition) เป็นส่วนที่เกี่ยวข้องกับความคิดที่เป็นส่วนของการรู้ หรือเกิดความรับรู้ของสำนึกเป็นหลัก เช่น การรับรู้ (Perception) ความทรงจำ (Memory) ความมีเหตุผล (Reasoning) และการใช้ปัญญา (Intellect)

3.2 องค์ประกอบด้านความรู้สึก (Effective) เป็นส่วนที่ประกอบทางด้านอารมณ์ความรู้สึก ซึ่งเป็นสิ่งกระตุ้นความคิดอีกต่อหนึ่ง เป็นส่วนหนึ่งของความรู้สึกทางใจของสำนึกที่รวมเอาความรู้สึกของบุคคลของบุคคลในด้านบวกหรือด้านลบ

3.3 องค์ประกอบทางการปฏิบัติหรือการกระทำ (Behavior)

เป็นองค์ประกอบที่ก่อให้เกิดแนวโน้มในทางปฏิบัติหรือปฏิกิริยาตอบสนองเมื่อมีสิ่งเร้าที่เหมาะสมซึ่งส่วนนี้ต้องอาศัยความเข้าใจหรือความคิดรวบยอด (Concept) เกี่ยวกับสิ่งนั้นเป็นพื้นฐาน

การแสดงออกของพฤติกรรมจิตสาธารณะมี 3 องค์ประกอบดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 คือการหลีกเลี่ยงการใช้หรือการกระทำให้เกิดความขำรด เสียหายต่อส่วนรวม ที่ใช้ประโยชน์ร่วมกันของกลุ่ม กำหนดตัวชี้วัดจาก

- 1) การดูแลรักษาของส่วนรวม ใช้ของส่วนรวม แล้วเก็บเข้าที่
- 2) ลักษณะการใช้ของส่วนรวม คือรู้จักใช้ของส่วนรวมอย่างประหยัด

และทะนุถนอม

องค์ประกอบที่ 2 คือการถือเป็นที่ ที่จะมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาของส่วนรวมในวิสัยที่ตนสามารถทำได้ กำหนดตัวชี้วัดจาก

- 1) การทำตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายเพื่อส่วนรวม
- 2) การรับอาสาที่จะทำบางอย่างเพื่อส่วนรวม

องค์ประกอบที่ 3 คือการเคารพสิทธิในการใช้ของส่วนรวม ที่เป็นประโยชน์ร่วมกันของกลุ่มกำหนดตัวชี้วัดจาก

- 1) การไม่ยึดครองของส่วนรมนั้นมาเป็นของตัวเอง
- 2) การเปิดโอกาสให้ผู้อื่นสามารถใช้ของส่วนรมนั้น

ตาราง 1 องค์ประกอบของนิยาม และตัวชี้วัดจิตสาธารณะ

องค์ประกอบ	ตัวชี้วัด
* การใช้	<ol style="list-style-type: none"> 1. - การดูแลรักษาของส่วนรวม ใช้ของส่วนรวมแล้วเก็บเข้าที่ 2. - ลักษณะการใช้ของส่วนรวม รู้จักใช้ของส่วนรวมอย่างประหยัดและทะนุถนอม
* การถือเป็นที่	<ol style="list-style-type: none"> 1. - การทำตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายเพื่อส่วนรวม 2. - การรับอาสาที่จะทำบางอย่างเพื่อส่วนรวม
* การเคารพสิทธิ	<ol style="list-style-type: none"> 1. - การไม่ยึดครองของส่วนรมนั้นมาเป็นของตัวเอง 2. - การเปิดโอกาสให้ผู้อื่นสามารถใช้ของส่วนรมนั้น

ที่มา ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์ (2552, หน้า 20)

ตัวชี้วัดและพฤติกรรมบ่งชี้ของคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ข้อที่ 8
มีจิตสาธารณะ มีดังนี้ (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, 2552, หน้า 45)

1. ตัวชี้วัดที่ 1 ช่วยเหลือผู้อื่นด้วยความเต็มใจ โดยไม่หวังผลตอบแทน
มีพฤติกรรมบ่งชี้ 3 พฤติกรรม ดังนี้

1.1 ช่วยพ่อแม่ ผู้ปกครอง และครู ทำงานด้วยความเต็มใจ

1.2 อาสาทำงานให้ผู้อื่น ด้วยกำลังกาย กำลังใจ และกำลังสติปัญญา

โดยไม่หวังผลตอบแทน

1.3 แบ่งปันสิ่งของ ทรัพย์สิน และอื่นๆ และช่วยแก้ปัญหา

หรือสร้างความสุขให้กับผู้อื่น

2. ตัวชี้วัดที่ 2 เข้าร่วมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อโรงเรียน ชุมชน
และสังคม มีพฤติกรรมบ่งชี้ 3 พฤติกรรม ดังนี้

2.1 ดูแลรักษาสาธารณะสมบัติ และสิ่งแวดล้อม ด้วยความเต็มใจ

2.2 เข้าร่วมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อโรงเรียน ชุมชน และสังคม

2.3 เข้าร่วมกิจกรรมเพื่อแก้ปัญหา หรือร่วมสร้างสิ่งที่ดีงาม

ของส่วนรวม ตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้นด้วยความกระตือรือร้น

โดยสรุป องค์ประกอบของการมีจิตสาธารณะ ประกอบด้วยด้านการคิด
ที่เป็นส่วนของการรู้ ด้านอารมณ์ความรู้สึก ทางด้านการปฏิบัติหรือการกระทำ นำไปสู่
การเสียสละ และการเข้าร่วมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม

4. ปัจจัยที่ทำให้เกิดจิตสาธารณะ

จิตสาธารณะ หรือจิตอาสา หรือจิตสำนึกของสังคม อยู่ภายใต้อิทธิพล
ของปัจจัยแวดล้อมทั้งภายในและภายนอก ดังนี้ (ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม, 2550)

1) ปัจจัยภายนอก เป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับภาวะทางสัมพันธภาพ
ของมนุษย์ ภาวะทางสังคมเป็นภาวะที่ลึกซึ้งกว่าภาวะทางกายภาพเพียงประการเดียว
เป็นภาวะที่ได้อบรมกล่อมเกลา และสะสมอยู่ในส่วนของการรับรู้ที่ละเอียดที่ละน้อย
ทำให้เกิดสำนึกที่มีรูปแบบหลากหลาย ภาวะแวดล้อมทางสังคมนี้เริ่มตั้งแต่ พ่อแม่
ญาติพี่น้อง เพื่อนฝูง บุคคลทั่วไป จึงถึงระดับองค์กร วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ
กฎหมาย ศาสนา รวมทั้งภาวะแวดล้อม

2) ปัจจัยภายใน สำนึกที่เกิดจากปัจจัยภายใน หมายถึง การคิดวิเคราะห์
ของแต่ละบุคคลในการพิจารณาตัดสินคุณค่า ความดีงาม ซึ่งส่งผลต่อการปฏิบัติ โดยเฉพาะ

การปฏิบัติทางจิตใจ เพื่อขัดเกลาดนเองให้เป็นไปในทางใดทางหนึ่ง โดยเกิดจากการรับรู้จากการเรียนรู้ การมองเห็น การคิด และนำมาพิจารณาเพื่อตัดสินใจว่าต้องการสร้างสำนึกแบบใด ก็จะมีการฝึกฝนและสะสมสำนึกเหล่านั้น

การมีจิตสาธารณะ เป็นสิ่งที่เกิดจากจิตใจตามธรรมชาติ ไม่สามารถที่จะบังคับให้เกิดได้ แต่สภาพแวดล้อมต่างๆ ในสังคมก็ย่อมที่จะส่งผลกระทบต่อ การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของพลเมือง โดยปัจจัยที่ก่อให้เกิดจิตสาธารณะ (วัลลภ สันติประชา. ออนไลน์, 2558) ประกอบด้วย

1) สถานภาพทางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ส่งผลกระทบต่อจิตสำนึกของบุคคล

2) กระบวนการเรียนรู้ที่เป็นการเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่น กระบวนการศึกษา กระบวนการทางสังคมและการมีส่วนร่วมในกิจกรรม พลเมืองจึงต้องมีองค์ความรู้และความสามารถในการแสวงหาความรู้ ต้องใช้กระบวนการเรียนรู้ส่งสมผู้คนในสังคมอย่างรอบด้านและต่อเนื่อง โดยมีขั้นตอนคือ การรับรู้ สนใจ ไตร่ตรอง ทดลอง การสร้างสำนึกจึงต้องอาศัยศาสตร์และศิลป์ในการประยุกต์ให้เหมาะสมกับสภาพการณ์เงื่อนไข และขั้นตอนต่างๆ จินตนาการเป็นพลังของมนุษย์ที่จะดำรงอยู่ในสังคมอย่างมีศักดิ์ศรี แต่จินตนาการอย่างเดียวอาจไม่พอ ต้องอาศัยสติปัญญาความรู้ในการแก้ปัญหา และกำหนดทิศทางข้างหน้า ดังนั้นผู้ที่มีความสามารถในการเรียนรู้ด้วยตนเองจึงสามารถ ไตร่ตรอง หาเหตุผลและทำความเข้าใจ เมื่อเข้าใจแล้วก็จะเห็นความสำคัญเกี่ยวกับเรื่องนั้นต่อไปและอาจนำไปสัมพันธ์กับเรื่องอื่นๆ

3) การที่บุคคลในสังคมเห็นวิกฤตการณ์หรือสภาพปัญหาในสังคมที่สลับซับซ้อนยากแก่การแก้ไข มีวัตถุประสงค์ร่วมกันซึ่งนำไปสู่การก่อจิตสำนึกร่วมกัน

สรุปได้ว่า จิตสาธารณะเกิดจากปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกเพียงอย่างเดียวยังหนึ่งหรือเกิดควบคู่กัน เพราะทุกปัจจัยมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องเชื่อมโยงกัน จิตสำนึกที่มาจากภายนอกเกิดขึ้นจากธรรมชาติกระทบต่อความรู้สึกของบุคคล แล้วกลายเป็นจิตสำนึกโดยธรรมชาติและมักไม่รู้ตัว แต่จิตสำนึกที่เกิดจากปัจจัยภายในเป็นความจริงใจเลือกสรร บุคคลระลึกตัวเองเป็นอย่างดีเป็นสำนึกที่สร้างเองระหว่างปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายใน เป็นปฏิสัมพันธ์ที่มีความต่อเนื่องกัน การพัฒนาจิตสำนึกต้องกระทำควบคู่กันไป ทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก จากเอกสารที่เกี่ยวข้องมีการกล่าวถึง จิตสาธารณะโดยภาพรวมของพลเมือง ในด้านการทำสังคมให้เข้มแข็ง

เพื่อนำไปพัฒนาประเทศ จิตสาธารณะมีความสำคัญอย่างมากในการพัฒนาบุคคล และมีความสำคัญต่อสังคมด้วย

5. ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับจิตสาธารณะ

การมีจิตสาธารณะเป็นหนึ่งในคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ซึ่งมีทฤษฎี และแนวคิดที่เกี่ยวข้องต่างๆ ดังนี้

5.1 ทฤษฎีพัฒนาการทางการเรียนรู้การคิดของเพียเจต์

คุนยส์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม (2551, หน้า 15-18) ได้สรุปว่า สติปัญญา หรือความสามารถในการรู้ คิด เป็นพื้นฐานของการมีคุณธรรม จริยธรรม เนื่องจากผู้ที่มีคุณธรรมจริยธรรมสูง มักเป็นผู้ที่สามารถคิด วิเคราะห์ มีวิจารณญาณ และสามารถคาดการณ์เกี่ยวกับสาเหตุและผลของการกระทำได้ นักวิชาการทางจิตวิทยาที่ศึกษาเกี่ยวกับพัฒนาการทางการเรียนรู้ การคิด คือ Jean Piaget ได้เสนอพัฒนาการทางการเรียนรู้การคิดไว้ 4 ขั้นตอน ได้แก่

5.1.1 ขั้นระยะการเคลื่อนไหวสัมผัส (the sensorimotor stage)

เป็นช่วงของเด็กแรกเกิด ถึงอายุ 2 ขวบ จะมีพัฒนาการที่เกี่ยวข้องกับความคงที่ของวัตถุ โดยจะเริ่มรับรู้วัตถุที่หายไปจากสายตาของตนที่ยังคงเป็นวัตถุเดิม และไม่ได้หายไปไหน เช่น เมื่อเอากะดาศมาคั่นของเล่นที่เด็กกำลังเล่นที่เด็กกำลังเล่นอยู่ เด็กจะปิดกระดาศ เพื่อหาของเล่น แสดงว่าเด็กมีความเข้าใจเกี่ยวกับการคงอยู่ของวัตถุ ในช่วงนี้ จะเกิดกระบวนการ 2 ประเภทคือ

1) การดูดซึม (assimilation) เป็นการรับรู้เข้าสู่โครงสร้างเดิม และเข้าสู่ระบบเดิม เป็นการปรับสภาพแวดล้อมให้เข้ากับการรู้คิดของตน และปฏิเสธ สิ่งที่ไม่เข้ากับการรู้คิดของตน

2) การปรับเปลี่ยน (accommodation) เป็นการปรับความคิด หรือปรับตัว ให้เข้ากับสภาพแวดล้อมใหม่ เกิดการยอมรับประสบการณ์ใหม่ กระบวนการ ทั้งสองจะทำให้บุคคลเกิดความสมดุล (equilibration)

5.1.2 ขั้นก่อนปฏิบัติการ (the preoperational stage) เป็นช่วงของเด็ก อายุ 2-7 ขวบ โดยแบ่งเป็น 2 ส่วน

1) ส่วนแรกปรากฏในเด็กอายุ 2-4 ขวบ เด็กจะมีพัฒนาการทางสรีระ มากขึ้น และสามารถสำรวจสภาพแวดล้อมได้มากขึ้น เรียนรู้และพฤติกรรมใหม่ๆ

แต่ความคิดและพฤติกรรมที่เด่น คือ ยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง (egocentric) เด็กเชื่อว่าสิ่งที่ตนเห็น ตนเข้าใจนั้น คนอื่นๆ ก็ให้เห็นและเข้าใจอย่างที่ตนเห็นและตนเข้าใจ ในช่วงนี้เด็กจะมีการเลียนแบบผู้ปกครองมาก ไม่ว่าจะเป็นคำพูด ท่าทาง กิริยา มารยาท และพฤติกรรมในช่วงกระบวนการ assimilation เป็นกระบวนการที่ใช้มาก โดยเมื่อเด็กเล่นเด็กจะเข้าใจสิ่งต่างๆ ที่อยู่รอบข้างมากขึ้น รวมทั้งกระบวนการ accommodation เช่น การเลียนแบบจะช่วยพัฒนาสติปัญญาของเด็กจากการเรียนรู้ทางสังคม

2) ส่วนที่สองปรากฏในเด็กอายุ 4-7 ขวบ เป็นขั้นความคิดแบบอัตถ์สัมฤทธิ์ (initiative thought) เด็กจะลดการยึดตนเองเป็นศูนย์กลางลง จากการเรียนรู้สิ่งแวดล้อม เด็กอาจยังแยกไม่ออกระหว่างความเพ้อฝัน หรือนิทานกับความเป็นจริง ช่วงนี้พัฒนาการทางความคิดริเริ่มมีมากขึ้น

5.1.3 ขั้นปฏิบัติการแบบรูปธรรม (the stage concrete operations) ปรากฏในเด็กอายุ 5-10 ขวบ มีความคิดที่จัดเป็นระบบมากขึ้น สามารถคิดทวนกลับ มีสังกัดในเชิงของมวลสาร ปริมาตร และน้ำหนัก

5.1.4 ขั้นปฏิบัติการแบบระบบ (the stage of formal operations) เป็นความสามารถในการคิดแบบสมมติ และการคิดแบบเป็นเหตุเป็นผล โดยมีลักษณะระบบคิดเป็น 3 ประการ คือ

1) การสร้างการทบทวนกลับความคิดเกี่ยวกับความจริง กับความเป็นไปได้ (thinking in possibilities) ผู้มีความสามารถในการคิดขั้นนี้ จะสามารถคิดสลับไปมาระหว่างความจริงกับความเป็นไปได้ ซึ่งเป็นความคิดสมมติ ผู้ที่มีพัฒนาการขั้นนี้จะสามารถคิดในเชิงนามธรรมได้

2) ความคิดแบบตั้งสมมติฐานจากหลักที่กว้างกว่า (hypothetical-deductive thinking) ผู้ที่คิดในเชิงนามธรรมได้จะสามารถตั้งสมมติฐานได้ แล้วตรวจสอบสมมติฐานด้วยการวิจัย

3) ความคิดถึงการคิด (thinking about thinking) ผู้ที่คิดในขั้นนามธรรม แบบระบบขั้นนี้ จะสามารถคิดถึงความหมายความสำคัญ คิดวิเคราะห์ และหาเหตุผลประกอบการคิดหรือการจินตนาการของตนเอง ซึ่งเป็นการสำรวจความคิด และการวิจารณ์ตนเองได้

5.2 ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบิร์ต

โคลเบิร์ต ยึดถือทฤษฎีพัฒนาการทางการรู้การคิด ของเพียเจต์ (piaget) เป็นหลักในการวัดพัฒนาการทางจริยธรรมเป็นผลของพัฒนาการทางปัญญา ซึ่งสรุปได้ดังนี้

เด็กวัยแรกเกิด 1 - 3 ขวบ ปัญญาความคิดอยู่ในขั้นต่ำเกินกว่าที่จะเข้าใจความถูกต้องของการกระทำ เมื่ออย่างเข้าสู่ระยะที่ 2 อายุ 2 - 7 ปี เริ่มที่จะเข้าใจเกี่ยวกับความถูกต้องของการกระทำ เมื่ออย่างเข้าสู่ระยะที่ 3 อายุ 7 - 12 ปี เด็กสามารถคิดตามหลักเหตุผลได้ แต่จำกัดอยู่ในขอบเขตของสิ่งที่เป็นรูปธรรม เช่น จัดประเภทให้เป็นระบบได้ และเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะต่างๆ ของสิ่งที่เป็นรูปธรรมได้ เมื่อความคิดของเด็กในระยะที่ 2 และ 3 ยังจำกัดอยู่ในขอบเขตของการนึกคิดเอาเอง และการคิดเกี่ยวกับสิ่งที่เป็นรูปธรรม ความคิดเกี่ยวกับความถูกต้อง - ผิด จึงจำกัดอยู่ในขอบเขตของสิ่งที่เป็นรูปธรรมเท่านั้น ไม่สามารถ เข้าใจกฎเกณฑ์ของสังคมอย่างเป็นระบบ โคลเบิร์ตจัดอยู่ในระดับที่ 1 คือ ระดับก่อนกฎเกณฑ์สังคม (preconventional level)

ผู้ที่สามารถคิดในเชิงเหตุผลนามธรรมได้ เป็นผู้ที่มีความอายุประมาณ 12 ปี ขึ้นไปสามารถเข้าใจบทบาทของบุคคล และความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลต่างๆ ในสังคมอย่างเป็นระบบ จะตัดสินความถูกต้องของการกระทำของบุคคลต่าง ตามกฎเกณฑ์ของสังคมไทย ความเข้าใจเกี่ยวกับความถูกต้องในทำนองนี้จัดอยู่ในระดับที่ 2 คือ ระดับเกณฑ์สังคม (convention morality)

สำหรับผู้ที่สามารถคิดเชิงตรรกได้เป็นอย่างดี อาจจะพัฒนาการรับรู้ของตนเองในระดับที่สูงขึ้นอีก อยู่ในระดับที่ 3 คือ ระดับสูงกว่ากฎเกณฑ์สังคม (postconventional morality) ซึ่งสามารถตัดสินความถูกต้องเหมาะสมตามกฎเกณฑ์ต่างๆ ของสังคมแล้วไตร่ตรองด้วยตนเองว่าถูกต้อง ผู้ที่สามารถตัดสินความถูกต้องของการกระทำในระดับสูงนี้ต้องอาศัยปัญญาความคิดระดับสูง และเป็นผู้ที่ช่างคิด ช่างสังเกต ผู้ที่จะวิพากษ์กฎเกณฑ์ต่างๆ ได้ ต้องใช้เวลาอีกหลายปี จากเริ่มวัยรุ่นจนกระทั่งอายุอย่างน้อย 20 ปีจึงจะทำได้

ตามทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบิร์ต แบ่งระดับพัฒนาการ ออกเป็น 3 ระดับ คือ

- ระดับที่ 1 ก่อนเกณฑ์สังคม
- ระดับที่ 2 กฎเกณฑ์สังคม
- ระดับที่ 3 สูงกว่ากฎเกณฑ์

ในแต่ละระดับ ไคลเบิร์กยังแบ่งพัฒนาการออกเป็น 2 ชั้น รวมเป็น 6 ชั้น
เรียงลำดับดังนี้

ระดับที่ 1 : ก่อนเกณฑ์สังคม สังคม (post conventional level)

ชั้นที่ 1 การลงโทษและการเชื่อฟัง (punishment – obedience orientation)

ก. สิ่งที่ถูก

ต้องเชื่อฟัง ไม่ฝ่าฝืนกฎเกณฑ์ที่มีการลงโทษ

ไม่ทำความเสียหายแก่ชีวิตและทรัพย์สิน

ข. เหตุผล

เพื่อหลีกเลี่ยงการลงโทษ

ชั้นที่ 2 เอกบุคลิกนิยม การตอบสนองของความต้องการ และการชำระ
แลกเปลี่ยน (instrumental relativist orientation)

ก. สิ่งที่ถูก

ทำตามกฎเกณฑ์เพื่อเกิดประโยชน์ตนเองในปัจจุบัน

ทุกคนทำในสิ่งที่ตอบสนองความต้องการของตน

ความยุติธรรมในการชำระแลกเปลี่ยน

ข. เหตุผล

การตอบสนองความต้องการของตนจำเป็นต้องคำนึงถึง

ความต้องการของผู้อื่นด้วย

ระดับที่ 2 กฎเกณฑ์สังคม (conventional morality)

ชั้นที่ 3 ความคาดหวังทางสังคม ความสัมพันธ์ และการคล้อยตาม
(good boy – nice girl orientation)

ก. สิ่งที่ถูก

กระทำในสิ่งที่สังคมคาดหวัง

มีความปรารถนาดีและเอื้ออาทรต่อผู้อื่น

ความไว้วางใจ ความรักดี ความเคารพ และความกตัญญู

ข. เหตุผล

ต้องการเป็นคนดีในทรรศนะของตนเองและของบุคคลต่างๆ

ในสังคมต้องการรักษากฎเกณฑ์ต่างๆ ทางสังคมเพื่อรักษาพฤติกรรม ดึงดูดต่างๆ ให้คงอยู่

ขั้นที่ 4 ระบบสังคมและมโนธรรม (law and order orientation)

ก. สิ่งที่ถูก

การปฏิบัติตามหน้าที่ของตน

กฎหมายต้องเป็นกฎหมาย ยกเว้นในกรณีที่ขัดกับหน้าที่

ทางสังคมอื่นๆ

การบำเพ็ญตนเป็นประโยชน์ต่อสังคม กลุ่ม หรือสถาบัน

ข. เหตุผล

เพื่อให้สถาบันต่างๆ ของสังคมดำรงอยู่ต่อไป

รักษาระบบสังคมให้คงอยู่ ไม่พังทลาย

ระดับที่ 3 สูงกว่ากฎเกณฑ์สังคม หรือตามหลักการ (post conventional

morality or principled level)

ขั้นที่ 5 สัญญาสังคมหรืออรรถประโยชน์และสิทธิส่วนบุคคล

(social contract orientation)

ก. สิ่งที่ถูก

การเข้าใจว่าบุคคลในสังคมต่างมีค่านิยมและความเห็นต่างกัน

การเข้าใจกฎเกณฑ์ต่างๆ ในสังคมว่าเกิดจากการตกลงกัน

ของบุคคลในสังคม

การปฏิบัติตามสัญญาสังคม

ข. เหตุผล

เพื่อประโยชน์และเพื่อพิทักษ์สิทธิของทุกคนในสังคม

ความรู้สึกผูกพันต่อสัญญาสังคมกับบุคคลต่างๆ

ขั้นที่ 6 หลักการจริยธรรมสากล (universal ethical principle

orientation)

ก. สิ่งที่ต้อง

ทำตามหลักการทางจริยธรรมที่ตนเลือกเอง

กฎหมายและสัญญาสังคมที่ถูกต้องควรเป็นไปตามหลักการ

เหล่านี้ เมื่อกฎหมายขัดกับหลักการที่ถูกต้องคือ หลักการสากลเกี่ยวกับความยุติธรรม

ซึ่งได้แก่ ความเสมอภาคในสิทธิของมนุษย์ และการเคารพในศักดิ์ศรีของมนุษย์

ข. เหตุผล

หลักการจริยธรรมสากลเป็นสิ่งที่ถูกต้องตามหลักเหตุผล การเกิดจริยธรรมตามธรรมชาติของโคลเบิร์ตนั้น จริยธรรมหรือความเข้าใจเกี่ยวกับความถูกต้อง มิได้เกิดจากการเรียนรู้ มิได้เกิดจากสังคมแวดล้อม แต่เกิดจากการคิดไตร่ตรองตามเหตุผล แต่ละบุคคล พัฒนาการของจริยธรรมเป็นผลของการสังเกต และการคิดไตร่ตรองของบุคคล ผู้ที่ไม่ชอบสังเกตหรือไม่ชอบที่จะคิดไตร่ตรอง พัฒนาการทางจริยธรรมก็ไม่เกิด แม้ว่าพัฒนาการทางปัญญาได้เข้าสู่ขั้นสูงแล้วก็ตาม ซึ่งโคลเบิร์ตเชื่อว่า พัฒนาการเกิด เป็นขั้นๆ จากขั้นหนึ่งไปสู่อีกขั้นหนึ่งตามลำดับอย่างแน่นอนตายตัว (invariant) ดังนั้น จริยธรรมจึงพัฒนาเป็นขั้นๆ จากขั้นต่ำกว่าไปสู่ขั้นสูงทีละขั้น ไม่มีการข้ามขั้น ไม่มีการสลับ และไม่ว่าบุคคลจะเติบโตในสังคมใดหรือนับถือศาสนาใด ย่อมมีลำดับขั้นการพัฒนาของจริยธรรมที่เหมือนกัน เรียกว่าทฤษฎีพัฒนาเชิงโครงสร้าง (structural development theory) และทฤษฎีพัฒนาการทางปัญญา (cognitive development theory)

5.3 ทฤษฎีทางด้านจิตพิสัยของ แครธวอลและคณะ

แครธวอลและคณะ (Kraithwohl, Bloom and Masia) ได้ลำดับการเกิดลักษณะนิสัยของบุคคล เป็น 5 ขั้น ดังนี้ (กลุ่มส่งเสริมการเรียนการสอนและประเมินผล. 2548, หน้า 4-6)

5.3.1 ขั้นรับรู้ (receiving) เป็นการพัฒนาขั้นแรกสุด ขั้นนี้บุคคลจะมีความรู้สึกรับรู้ต่อสิ่งเร้าที่มากกระทบต่อประสาทสัมผัสของเขา ซึ่งแบ่งเป็น 3 ขั้นย่อย คือ

5.3.1.1 ขั้นรู้ตัว ได้แก่ การสังเกต รับรู้ความแตกต่างของสิ่งเร้า

5.3.1.2 ขั้นตั้งใจรับ ได้แก่ การมีความตั้งใจฝักใฝ่ต่อสิ่งเร้า

เฉพาะอย่างเริ่มสะสมความรู้ หรือประสบการณ์ในสิ่งเร้าเฉพาะอย่างนั้น แล้วจึงยอมรับ

5.3.1.3 ขั้นการเลือกสรร สิ่งที่ได้รับรู้ ได้แก่ การเลือกรับเฉพาะอย่าง เช่น สนใจอ่านเฉพาะบางเรื่อง สนใจตอบคำถามเฉพาะบางคำ

5.3.2 ขั้นตอบสนอง (responding) เป็นการพัฒนาการที่สูงขึ้นมาอีกขั้นหนึ่ง ในขั้นนี้บุคคลไม่เพียงรับรู้สิ่งเร้าเท่านั้น แต่จะเริ่มมีปฏิกิริยาตอบสนองต่อสิ่งเร้า

3 ลักษณะคือ

5.3.2.1 ขั้นเต็มใจตอบสนอง เป็นการยินยอมปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ และยอมรับในสิ่งที่รับรู้มา

5.3.2.2 **ขั้นตั้งใจตอบสนอง** เป็นขั้นที่บุคคลเริ่มอาสาที่จะเข้าร่วมปฏิบัติการกับผู้อื่น และอาจมีการพยายามหลีกเลี่ยงไม่ปฏิบัติในสิ่งที่ขัดกับสิ่งที่ตนรับรู้มา

5.3.2.3 **ขั้นพอใจตอบสนอง** เป็นขั้นที่บุคคลจะเกิดความพึงพอใจหรือไม่พอใจต่อพฤติกรรมหรือการแสดงออกของผู้อื่นที่สอดคล้องหรือขัดแย้งกับที่รับรู้มา เป็นการเลือกตอบสนองต่อสิ่งเร้า

5.3.3 **เห็นคุณค่า (Valuing)** เป็นขั้นที่บุคคลเริ่มเห็นคุณประโยชน์ของสิ่งที่รับรู้และสิ่งที่ตอบสนองแล้ว เขาเริ่มยอมรับสิ่งที่ได้รู้มาว่า สิ่งใดมีความหมายต่อเขา และสิ่งใดไม่มีค่า ไม่มี ความหมายต่อเขา เขาจะแสดงออกด้วยพฤติกรรมต่างๆ ตามขั้นตอนการพัฒนาย่อย คือ

5.3.3.1 **การยอมรับค่านิยม** ได้แก่ พยายามเพิ่มพูนประสบการณ์ในสิ่งเร้านั้นๆ พยายามปฏิบัติตามบ่อยครั้งเข้า

5.3.3.2 **การแสดงความนิยมในค่านิยม** ได้แก่ การเข้าช่วยเหลือสนับสนุนร่วมมือในกิจกรรมที่ส่งเสริมสิ่งที่เห็นด้วย

5.3.3.3 **การเข้าร่วมงาน** ได้แก่ การเข้าไปร่วมเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มที่เขาเห็นคุณค่า และปฏิเสธ คัดค้าน โต้แย้ง หรือขัดขวางการปฏิบัติหรือพฤติกรรมที่เขาไม่เห็นคุณค่า

5.3.4 **ขั้นจัดระบบ (organization)** เมื่อบุคคลพัฒนาคุณลักษณะมาถึงขั้นนี้ เขาจะพยายามปรับตัวเอง ให้เข้ากับคุณลักษณะหรือพฤติกรรมที่เขายอมรับ และจะพิจารณา ความสัมพันธ์ ระหว่างค่านิยม (value) ที่เขาเห็นคุณค่าหลายๆ อย่างพร้อมๆ กัน พยายามจัดลำดับค่านิยมเหล่านั้น และปรับตัวให้เข้ากับสิ่งต่างๆ ที่เขายอมรับนั้น ขั้นนี้ประกอบด้วย ขั้นย่อย 2 ขั้น คือ

5.3.4.1 **ขั้นสร้างความเข้าใจในค่านิยม** เขาจะแสดงออกโดยการเข้าร่วมกลุ่มอภิปราย ร่วมสร้างแนวคิด เปรียบเทียบพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมนั้นๆ

5.3.4.2 **ขั้นสร้างระบบค่านิยม** เขาจะพยายามชั่งน้ำหนักค่านิยมต่างๆ เขายอมรับ จัดลำดับค่านิยมเหล่านั้น สร้างแผน สร้างกฎเกณฑ์ให้สอดคล้องกับกับสิ่งที่เขายอมรับ และระบบที่เขาสร้างขึ้น แล้วนำไปใช้กับตัวเองหรือพยายามชักชวนให้ผู้อื่นยอมรับกับระบบนั้น

5.3.5 **ขั้นเกิดกิจนิสัย (characterization)** เป็นพัฒนาการที่ต่อจากขั้นจัดระบบ ซึ่งเป็นการเริ่มต้น ของการวางตัว หรือการยอมรับสิ่งที่บุคคลเห็นคุณค่ามาเป็น

ลักษณะเฉพาะตัว กล่าวคือ เมื่อการจัดระบบสำหรับตัวเองเข้ารูปเข้ารอยแล้ว บุคคลก็จะยึดถือระบบที่จัดนั้นเป็นของตนเอง แล้วปฏิบัติหรือยึดถือต่อไปจนเกิดเป็นการแสดงออกโดยอัตโนมัติ หมายความว่า เมื่อใดก็ตามที่เขาอยู่ในสถานการณ์ที่ต้องตอบสนองต่อสิ่งเร้า เขาก็จะ ตอบสนองในรูปแบบที่คงเส้นคงวาจนจัดได้ว่าเป็นลักษณะประจำตัวของเขา ในที่สุด ชั้นเกิดกิจนิสัยสามารถแบ่งเป็นชั้นย่อย 2 ชั้นคือ

5.3.5.1 ชั้นสร้างข้อสรุป ได้แก่ การพยายามปรับปรุงระบบจนอยู่ในขั้นสมบูรณ์ในตัวตามแนวหรือระบบที่ตนเองต้องการ

5.3.5.2 ชั้นกิจนิสัย ได้แก่การแสดงออกอย่างสม่ำเสมอจนได้รับการยอมรับจากวงการหรือหมู่คณะว่าเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของตัวเขา ซึ่งเป็นเครื่องแสดงถึงการเกิดคุณลักษณะเฉพาะนั้นๆ ของบุคคลแล้ว

5.4 ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม

ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม เป็นทฤษฎีเสนอจิตลักษณะ 8 ประการที่อาจเป็นสาเหตุของพฤติกรรมของคนดีคนเก่งและมีสุขของคนไทย (ดวงเดือน พันธุมนาวิน 2551, หน้า 19-20) ซึ่งแบ่งเป็น 3 ส่วน ได้แก่ ราก ลำต้น และส่วนที่เป็นดอก และผลของต้นไม้

ส่วนแรกคือ ราก แทนจิตลักษณะพื้นฐานสำคัญ 3 ประการได้แก่

1. สุขภาพจิต หมายถึงความวิตกกังวลตื่นเต้นไม่สบายใจของบุคคลอย่างเหมาะสมกับเหตุการณ์

2. ความเฉลียวฉลาดหรือสติปัญญา หมายถึงการรู้การคิดในขั้นรูปธรรมหลายด้าน และการคิดในขั้นนามธรรม ซึ่งมีพื้นฐานมาจากทฤษฎีพัฒนาการทางการรู้การคิดของ Piaget

3. ประสบการณ์ทางสังคม หมายถึง การรู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา ความเอื้ออาทรเห็นอกเห็นใจและสามารถคาดหรือทำนายความรู้สึกของคนอื่น

ส่วนที่สอง ลำต้น เป็นผลจากจิตลักษณะพื้นฐานที่ราก ประกอบด้วยจิตลักษณะ 5 ประการได้แก่

1. ทศนคติค่านิยมและคุณธรรม ทศนคติ หมายถึง การเห็นประโยชน์ – โทษของสิ่งใดสิ่งหนึ่งค่านิยม หมายถึง สิ่งสิ่งที่คุณส่วนใหญ่เห็นว่าสำคัญ คุณธรรม หมายถึง สิ่งที่คุณส่วนใหญ่เห็นว่าดีงาม ส่วนใหญ่มักจะเกี่ยวข้องกับหลักทางศาสนา เช่น ความกตัญญู ความเสียสละ ความซื่อสัตย์ ความพอใจ ไม่พอใจแต่สิ่งนั้นและพร้อมที่จะมีพฤติกรรมต่อสิ่งนั้น

2. เหตุผลเชิงจริยธรรม เหตุผลเชิงจริยธรรม หมายถึง เจตนาของการกระทำเพื่อส่วนรวม มากกว่าส่วนตัวหรือพวกพ้อง ซึ่งมีพื้นฐานมาจากทฤษฎีเหตุผลเชิงจริยธรรม Kohlberg

3. ลักษณะมุ่งอนาคตควบคุมตน ลักษณะมุ่งอนาคตควบคุมตน หมายถึง ความสามารถในการคาดการณ์ล่วงหน้าว่าสิ่งที่กระทำลงไปในปัจจุบันจะส่งผลอย่างไร ในปริมาณเท่าใดต่อใครตลอดจน ความสามารถในการ อดได้ รอได้ สามารถอดเปรี้ยวไว้กินหวานได้

4. ความเชื่ออำนาจในตน ความเชื่ออำนาจในตน หมายถึง ความเชื่อว่าผลที่ตนกำลังได้รับอยู่เกิดจากการกระทำของตนเอง มิใช่เกิดจากโชคเคราะห์ความบังเอิญ หรือการควบคุมของคนอื่น เป็นความรู้สึกในการทำนายได้ ควบคุมได้ของบุคคล

5. แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ หมายถึง ความพยายาม ฝ่าฟัน อุปสรรคในการทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยไม่ย่อท้อ ซึ่งมีพื้นฐานมาจากทฤษฎีแรงจูงใจของ McClelland (1963)

ส่วนที่สาม คือ ส่วนของดอกและผล เป็นส่วนของพฤติกรรมของคนดีและคนเก่ง ซึ่งแสดงพฤติกรรมทำความดีละเว้นความชั่ว ซึ่งเป็นพฤติกรรมของคนดีและประพฤติการอย่างขยันขันแข็งเพื่อส่วนรวมอย่างมีประสิทธิภาพ สามารถแบ่งเป็น 2 ส่วนด้วยกัน คือ

1. พฤติกรรมของคนดี ประกอบด้วย 2 พฤติกรรมหลัก ได้แก่

1.1 พฤติกรรมไม่เบียดเบียนตนเอง เป็นพฤติกรรมของบุคคลที่ไม่ทำร้ายหรือทำลายตนเอง เช่น การดูแลสุขภาพของตนเอง การบริโภคสิ่งที่มีประโยชน์ ไม่ดื่มเหล้า ไม่สูบบุหรี่ ไม่ติดยาเสพติด ไม่เล่นการพนัน เป็นต้น

1.2 พฤติกรรมไม่เบียดเบียนผู้อื่น เป็น พฤติกรรมที่ไม่ทำร้ายทำลายหรือ ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน เช่น พฤติกรรมสุขภาพบุรุษ ไม่ก้าวร้าว ขับขี่รถอย่างมีมารยาท ซื่อสัตย์ เป็นต้น

2. พฤติกรรมของคนดีและเก่ง ประกอบด้วย 2 พฤติกรรมหลัก ได้แก่

2.1 พฤติกรรมรับผิดชอบ เช่น พฤติกรรมการเรียนการทำงาน พฤติกรรมการปกครองของหัวหน้า และเคารพกฎหมาย เป็นต้น

2.2 พฤติกรรมพัฒนา เป็นการพัฒนาตนเอง ผู้อื่น และสังคม เช่น ใฝ่รู้ รักการอ่าน เป็นกัลยาณมิตร การอาสา ช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ของสังคม เป็นต้น

จากแนวคิดและทฤษฎีที่นำเสนอดังกล่าว สามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม และควมมีจิตสาธารณะซึ่งเป็น 1 ใน 8 ข้อของคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

6. จิตสาธารณะในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช

2551

ในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ได้กำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์หนึ่งใน 8 ประการ ดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551)

1. รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์
2. ซื่อสัตย์สุจริต
3. มีวินัย
4. ใฝ่เรียนรู้
5. อยู่อย่างพอเพียง
6. มุ่งมั่นในการทำงาน
7. รักความเป็นไทย
8. มีจิตสาธารณะ

ซึ่งนิยามของคำว่า มีจิตสาธารณะ ว่าเป็นคุณลักษณะที่แสดงออกถึงการมีส่วนร่วมในกิจกรรมหรือสถานการณ์ที่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้อื่น ชุมชน และสังคม ด้วยความเต็มใจ กระตือรือร้น โดยไม่หวังผลตอบแทน ซึ่งประกอบด้วย 2 ตัวชี้วัด 6 พฤติกรรมบ่งชี้ ดังนี้ 1) ช่วยเหลือผู้อื่นด้วยความเต็มใจโดยไม่หวังผลตอบแทน 1.1) ช่วยพ่อแม่ ผู้ปกครอง ครูทำงานด้วยความเต็มใจ 1.2) อาสาทำงานให้ผู้อื่นด้วยกำลังกาย กำลังใจ และกำลังสติปัญญาโดยไม่หวังผลตอบแทน 1.3) แบ่งปันสิ่งของ ทรัพย์สินและอื่นๆ และช่วยแก้ปัญหาหรือสร้างความสุขให้กับผู้อื่น 2) เข้าร่วมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อโรงเรียน ชุมชน และสังคม 2.1) ดูแล รักษาสาธารณะสมบัติและสิ่งแวดล้อมด้วยความเต็มใจ 2.2) เข้าร่วมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อโรงเรียนชุมชนและสังคม 2.3) เข้าร่วมกิจกรรมเพื่อแก้ปัญหาหรือร่วมสร้างสิ่งที่ดีงามของส่วนรวมตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้นด้วยความกระตือรือร้น (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, 2552 หน้า 45)

โดยสรุป คนที่มีจิตสาธารณะ จะมีลักษณะดังต่อไปนี้

1. เป็นคนคิดเพื่อส่วนรวมมักเป็นผู้ที่สามารถคิด วิเคราะห์ มีวิจารณ์ญาณ และสามารถคาดการณ์เกี่ยวกับสาเหตุและผลของการกระทำได้สามารถคิดในเชิงเหตุผลนามธรรมได้
2. เป็นคนทำอะไรเพื่อส่วนรวมสามารถคิดเชิงตรรกะได้เป็นอย่างดี เกิดจากการคิดการไตร่ตรองตามเหตุผล 3 ส่วน ได้แก่ ราก ลำต้น และส่วนที่เป็นดอกและผล
3. เป็นคนคิดรอบคอบต่อผลที่เกิดขึ้นกับส่วนรวมสติปัญญา มีความสามารถในการรู้ คิด เป็นพื้นฐานของการมีคุณธรรมจริยธรรม เนื่องจากผู้มีความคุณธรรมจริยธรรมสูง
4. ทำแล้วมีประโยชน์ต่อคนอื่นและส่วนรวมแสดงออกถึงการมีส่วนร่วมในกิจกรรมหรือสถานการณ์ที่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้อื่น ชุมชน และสังคม ด้วยความเต็มใจ กระตือรือร้น โดยไม่หวังผลตอบแทน

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) หรือนิยมเรียกว่า PAR เกี่ยวข้องกับงานวิจัย 2 ประเภท คือ การวิจัยปฏิบัติการ (Action Research) และการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Research) ดังนั้นก่อนที่จะศึกษาในรายละเอียดของ PAR จะจำเป็นต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับการวิจัยทั้งสองประเภทนี้เสียก่อน

1. แนวคิดเกี่ยวกับการวิจัยปฏิบัติการ

สุภาวงศ์ จันทวานิช (2547, หน้า 67) กล่าวว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) หมายถึง วิธีการที่ให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมวิจัย เป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ โดยอาศัยการมีส่วนร่วมอย่างเข้มข้นจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการวิจัย นับตั้งแต่การกำหนดปัญหา การดำเนินการ การวิเคราะห์ข้อมูล ตลอดจนหาแนวทางในการแก้ปัญหาหรือส่งเสริมกิจกรรม

คัลฮาว (Calhoun, 1993, อ้างถึงใน สำราญ กำจัดภัย, 2547, หน้า 10) มีมุมมองเกี่ยวกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการว่า อาจกระทำได้ 3 ลักษณะ ได้แก่ การวิจัยปฏิบัติการที่ทำโดยผู้ปฏิบัติงานคนเดียวในองค์การ การวิจัยปฏิบัติการโดยกลุ่มผู้ปฏิบัติงานที่สนใจในปัญหาเดียวกันร่วมกันทำ และการวิจัยปฏิบัติการโดยผู้ปฏิบัติงานทั้งองค์การร่วมกันทำ

องอาจ นัยวัฒน์ (2551, หน้า 289) กล่าวว่า การวิจัยปฏิบัติการเป็นการวิจัยที่ดำเนินการโดยคณะและบุคคลผู้ปฏิบัติงานตามภาระหน้าที่รับผิดชอบในหน่วยงาน องค์กรหรือชุมชนโดยมีจุดมุ่งหมายหลักเพื่อนำข้อสรุปผลของการวิจัยที่สืบค้นหรือสร้างสรรค์ขึ้นไปใช้ปรับปรุงแก้ไขปัญหาหรือใช้พัฒนาคุณภาพของการปฏิบัติงานใดๆ ในหน่วยงาน องค์กรหรือชุมชนได้อย่างทันต่อเหตุการณ์ สอดคล้องกับสภาพและเงื่อนไขของปัญหาที่ต้องปรับปรุงแก้ไขและกลมกลืนโครงสร้างการบริหารงานและบริบททางกายภาพสังคมและวัฒนธรรมที่แวดล้อมหน่วยงาน องค์กรหรือชุมชนเหล่านั้น

ธีรฤทธิ เอกะกุล (2552, หน้า 5) ได้สรุปเกี่ยวกับการวิจัยปฏิบัติการว่า การวิจัยปฏิบัติการเป็นการรวบรวม และหรือแสวงหาข้อเท็จจริง โดยใช้ขั้นตอนกระบวนการทางวิทยาศาสตร์เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อสรุปอันนำไปสู่การแก้ปัญหาที่เผชิญอยู่ ทั้งในด้านประสิทธิภาพและประสิทธิผลของงานในขอบข่ายที่รับผิดชอบ โดยผู้วิจัยมีการปรับปรุง แก้ไข และดำเนินการซ้ำหลายๆ ครั้ง จนกระทั่งผลการปฏิบัติงานนั้น บรรลุจุดประสงค์หรือแก้ปัญหาที่ประสบอยู่ได้สำเร็จ

กล่าวโดยสรุป การวิจัยปฏิบัติการ เป็นการวิจัยประเภทหนึ่งที่ทำวิจัยคือผู้ปฏิบัติงานในองค์กรหรือมีส่วนเกี่ยวข้องในองค์กรนั้น ซึ่งอาจมีคนเดียวหรือหลายคนหรือทุกคนในองค์กร ได้ดำเนินแก้ไขปัญหาคือพัฒนาองค์กรให้ดีขึ้น โดยนำเอาวิธีการแนวทาง หรือกิจกรรมต่างๆ ที่ผ่านการพิจารณาตรวจสอบเบื้องต้นแล้วว่าเหมาะสมไปทดลองปฏิบัติการการแผนทีวางไว้ มีการติดตาม ตรวจสอบ และประเมินกระบวนการปฏิบัติงานและผลลัพธ์ย่อยๆ ที่ต้องการให้เกิดขึ้นในแต่ละขั้นตอนของการทำงาน รวมทั้งปัญหาอุปสรรคต่างๆ ที่สะท้อนผลการปฏิบัติที่ได้ให้กับองค์กรเป็นระยะเพื่อใช้เป็นข้อมูลสำหรับการวางแผนปรับปรุงแก้ไขในส่วนที่ยังเป็นปัญหา จากนั้นดำเนินการแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาต่อไป จนกระทั่งปัญหาที่เกิดขึ้นในองค์กรนั้นได้รับการคลี่คลายหรือเป้าหมายของการพัฒนานั้นบรรลุผลตามต้องการ

2. แนวคิดเกี่ยวกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) หรือ PAR เป็นกระบวนการค้นคว้าแสวงหาความรู้ตามหลักการของการวิจัยเชิงวิทยาศาสตร์ ซึ่งมีวัตถุประสงค์มุ่งไปที่การแก้ปัญหาในการพัฒนา โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชน (กลุ่มเป้าหมาย) ทั้งในแง่ของผู้ร่วมกระบวนการวิจัย และผู้มีหุ้นส่วนในการใช้ประโยชน์ของการวิจัย การใช้ PAR อย่างถูกต้องและเกิดผลสัมฤทธิ์กับกลุ่มเป้าหมายอย่างน้อย

3 ประการ คือ 1) ได้เรียนรู้เพิ่มขึ้น 2) มีการกระทำมากขึ้น 3) มีการเผยแพร่คลังความรู้กันมากขึ้น ดังนั้น PAR จึงไม่ใช่แค่กระบวนการสืบค้นปัญหาและแก้ปัญหาเท่านั้น แต่เป็นกระบวนการกระตุ้นให้กลุ่มเป้าหมายมีการกระทำต่อปัญหาเหล่านั้น การทำอย่างหนึ่งอย่างใดต่อปัญหาทำให้กลุ่มเป้าหมายได้มีโอกาสเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดี ผลสุดท้ายกลุ่มเป้าหมายมิได้เพียงเรียนรู้การแก้ปัญหา แต่ได้เพิ่มพูนความรู้ให้พร้อมที่จะเผชิญปัญหาที่ยากไปกว่านี้

กิจกรรมของการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม มีลักษณะ 3 ประการที่เชื่อมโยงเข้าด้วยกันอย่างผสมกลมกลืน คือ

1. เป็นการค้นคว้าวิจัยเพื่อให้ได้คำตอบที่จำเป็น เช่น ข้อมูลความจริง ปัญหาเชิงพัฒนาที่จะต้องแก้ไขสมมติฐานสำหรับการทดสอบต่อไป แผนการดำเนินงานสำหรับการพัฒนาหรือแก้ปัญหา และการติดตามประเมินผลการพัฒนาแก้ไขปัญหานั้น
2. เป็นการมีส่วนร่วมของสมาชิกในกลุ่มเป้าหมาย ผู้ซึ่งเป็นทั้งผู้เข้าร่วมดำเนินการวิจัยและผู้ได้รับผลลัพธ์ของการวิจัย
3. เป็นการปฏิบัติการในการดำเนินชีวิตจริง มิใช่เป็นการจำลองจากชีวิตจริงมาเพื่อการวิจัย และผู้เข้ามามีส่วนร่วมในการวิจัยจะเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในกิจกรรมครั้งนี้

ธีระวุฒิ เอกะกุล (2552, หน้า 67) ได้ให้ความหมายของการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม หมายถึง การศึกษาค้นคว้าหาความรู้เพื่อแก้ไขปรับปรุงปัญหาที่เกิดขึ้นหรือเพื่อพัฒนาส่งเสริมสิ่งหนึ่งสิ่งใดให้ดีขึ้น ด้วยการให้นักวิจัยและกลุ่มเป้าหมายในการวิจัยร่วมมือร่วมใจดำเนินการวิจัยร่วมกันทุกขั้นตอนของการทำวิจัย โดยใช้หลักความเป็นประชาธิปไตยในการดำเนินงานและนำผลการปฏิบัติการมาใช้ในการปรับปรุงแก้ไข หรือพัฒนาสิ่งหนึ่งสิ่งใด ในพื้นที่การวิจัยให้ดียิ่งขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพ

กล่าวโดยสรุป การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นการศึกษาค้นคว้าหาความรู้เพื่อแก้ไขปรับปรุงปัญหาที่เกิดขึ้น หรือเพื่อพัฒนาส่งเสริมสิ่งหนึ่งสิ่งใดให้ดีขึ้น โดยใช้กระบวนการค้นคว้าแสวงหาความรู้ ตามหลังการของการวิจัยเชิงวิทยาศาสตร์ ซึ่งมีวัตถุประสงค์ มุ่งไปที่การแก้ปัญหาในการพัฒนา โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชน (กลุ่มเป้าหมาย) ทั้งในแง่ของผู้ร่วมกระบวนการวิจัยและผู้มีส่วนในการใช้ประโยชน์ของการวิจัย

3. ขั้นตอนของกระบวนการการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

ธีระวุฒิ เอกะกุล (2552, หน้า 67-72) กล่าวถึง การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมว่ามีขั้นตอนการวิจัยที่สำคัญ ดังนี้

3.1 การกำหนดปัญหาการวิจัย นักวิจัยทำการศึกษาประเด็นปัญหาการวิจัยที่เหมาะสมกับการทำการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ซึ่งควรเป็นปัญหาที่กลุ่มเป้าหมายในการวิจัยสามารถมีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัยได้อย่างเต็มที่ทุกขั้นตอน และควรเป็นปัญหาในการวิจัยที่เป็นปัญหาในชุมชนอยู่แล้ว นักวิจัยเพียงเป็นแค่ผู้กระตุ้นให้กลุ่มเป้าหมายในการวิจัยเกิดความตระหนักและสนใจในการทำวิจัยเท่านั้น

3.2 การกำหนดพื้นที่ในการวิจัย นักวิจัยแบบ PAR ควรทำการเรียนรู้ลักษณะพื้นที่ในการวิจัย ถ้าเป็นบุคคลภายนอกพื้นที่ในการวิจัย ควรมีผู้ช่วยนักวิจัยที่เป็นบุคคลในท้องถิ่น แต่ถ้าหากนักวิจัยเป็นคนในพื้นที่ จะทำให้มีความเข้าใจในบริบทของพื้นที่การวิจัยได้ถูกต้อง ชัดเจนมากยิ่งขึ้น ซึ่งพื้นที่ในการวิจัยเป็นขอบเขตในการวิจัยที่นักวิจัยควรทำการศึกษาและเรียนรู้สร้างความเข้าใจให้ชัดเจนก่อน

3.3 การกำหนดตัวแปรในการวิจัย ตัวแปรเป็นสิ่งที่ข้อคำถามที่ต้องการคำตอบด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นสิ่งที่นักวิจัยต้องกำหนดให้ชัดเจนก่อนเริ่มกระบวนการวิจัย แต่สามารถปรับเปลี่ยนแก้ไขได้ เมื่อตัวแปรในการวิจัยได้ลงมือปฏิบัติการแล้วอาจจะไม่สอดคล้อง หรือไม่ปฏิบัติตามลักษณะของการมีส่วนร่วม

3.4 การเตรียมกลุ่มเป้าหมายในการวิจัย เป็นการเตรียมความพร้อมของกลุ่มบุคคลที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการปฏิบัติการวิจัย ซึ่งเป็นการคัดเลือกกลุ่มบุคคลที่มีความมุ่งมั่น สนใจและตั้งใจที่จะทำวิจัยร่วมกับนักวิจัย จึงใช้การเลือกแบบเจาะจงกับกลุ่มบุคคลที่มีลักษณะเฉพาะเป็นไปตามความต้องการของนักวิจัยทุกคน เพื่อกำหนดเป็นกลุ่มเป้าหมายในการวิจัย แต่จะไม่ใช้การสุ่มกลุ่มบุคคลเพื่อทำการวิจัยทางการศึกษาทั่วไป

3.5 การออกแบบการวิจัย นักวิจัยร่วมกับกลุ่มเป้าหมายในการวิจัย ร่วมกันคิด ปรัชญาหรือร่วมกัน ในการออกแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ร่วมกัน โดยร่วมกันเลือกใช้รูปแบบการวิจัยปฏิบัติการที่ลงมดีว่ามีความเหมาะสม และเป็นไปได้มากที่สุดในการปฏิบัติการตามหลักความเสมอภาคและความเป็นประชาธิปไตย ซึ่งในขั้นตอนนี้เป็นต้นไปนักวิจัยควรเปลี่ยนบทบาทตนเองให้เป็นผู้กระตุ้นหรือผู้อำนวยความสะดวกให้กับกลุ่มเป้าหมายในการวิจัย

3.6 การเก็บรวบรวมข้อมูลนักวิจัยร่วมกับกลุ่มเป้าหมายในการวิจัยร่วมกันเก็บรวบรวมข้อมูลในประเด็นที่ร่วมกันคิด ร่วมกันตกลงแบ่งหน้าที่ซึ่งกันและกัน ทำให้กลุ่มเป้าหมายในการวิจัยเกิดการเรียนรู้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลไปด้วย

3.7 การประมวลผลและการวิเคราะห์ข้อมูล นักวิจัยร่วมกับกลุ่มเป้าหมายในการวิจัยร่วมกันทำการประมวลผลและสรุปข้อมูล ให้ข้อสังเกตและข้อวิจารณ์สิ่งที่พบ วิเคราะห์ว่าเหตุใดจึงได้ข้อมูลเช่นนั้น แล้วเขียนสรุปสิ่งที่พบอย่างกว้างๆ พร้อมทั้งให้ข้อเสนอแนะประกอบ แล้วนำเข้าหารือร่วมกับกลุ่มเป้าหมายในการวิจัยร่วมกันคิดพิจารณาตัดสินใจร่วมกันอีกครั้งถึงข้อค้นพบที่ได้รวมทั้งแนวทางการปรับปรุงแก้ไขที่ควรจะเป็น

3.8 การนำผลไปสู่การปฏิบัติจริง ข้อสรุปที่ได้จากการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม ควรให้กลุ่มเป้าหมายในการวิจัยนำข้อค้นพบไปสู่การปฏิบัติจริง ในสภาพที่เป็นจริงเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืนในพื้นที่การวิจัยนั้นต่อไป

สรุปได้ว่า ขั้นตอนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ประกอบด้วย การกำหนดปัญหาการวิจัย การกำหนดพื้นที่ในการวิจัย ตัวแปรในการวิจัยซึ่งสามารถปรับเปลี่ยนแก้ไขได้เมื่อลงพื้นที่การวิจัยจริง รวมทั้งการเตรียมกลุ่มเป้าหมายในการวิจัย การออกแบบการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล การประมวลผล การวิเคราะห์ข้อมูล และการประมวลผลเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติจริง

4. ลักษณะของการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นวิธีการเรียนรู้จากประสบการณ์ โดยอาศัยการแบ่งส่วนร่วมอย่างแข็งขันจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมวิจัย นับตั้งแต่การระบุปัญหา การดำเนินการ การติดตามผล จนถึงขั้นประเมินผล ปฏิบัติการ (Action) หมายถึง กิจกรรมที่โครงการวิจัยต้องการจะดำเนินการ อาจเป็นเรื่องพัฒนาแหล่งน้ำหรือภาวะโภชนาการ ฯลฯ ส่วนใหญ่แล้ว ปฏิบัติการมักเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา ด้านใดด้านหนึ่ง การมีส่วนร่วม (Participatory) หมายถึง การมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องของทุกฝ่ายที่ร่วมกิจกรรมการวิจัย ในการวิเคราะห์สภาพปัญหาหรือสถานการณ์อันใดอันหนึ่ง แล้วร่วมในกระบวนการตัดสินใจและดำเนินการจนสิ้นสุดการวิจัย โดยปกติ การวิจัยปฏิบัติการ (Action Research) หมายถึงกระบวนการที่ผู้วิจัยได้เลือกกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งว่าดี เหมาะสม ตามความรู้ความเป็นจริง ควบคุมแนวทางปฏิบัติการ แล้วนำผลการปรับปรุงปฏิบัติการเพื่อนำไปทดลองใหม่จนกว่าจะได้ผลเป็นที่น่าพอใจ นำไปใช้

และเผยแพร่ได้ การวิจัยชั้นนี้เอื้อต่อการเปลี่ยนแปลงการดำเนินงานเมื่อผู้วิจัยได้ข้อมูลใหม่เพิ่มขึ้น ทำให้รูปแบบการวิจัยยืดหยุ่นได้ การวิจัยปฏิบัติการอาจเป็นแบบมีส่วนร่วมหรือไม่ก็ได้ (สุภางศ์ จันทวานิช. 2548, หน้า 68) ส่วนการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Research) ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยทุกขั้นตอนเป็นสิ่งที่ชุมชนหรือชาวบ้านร่วมรับรู้ และใช้ประโยชน์ด้วย ชาวบ้านเป็นผู้ร่วมกำหนดปัญหาของชุมชน และลู่ทางแก้ไขปัญหา ชาวบ้านเป็นผู้ตัดสินใจและยืนยันเจตนารมณ์ที่จะแก้ไขปัญหานั้น กระบวนการวิจัยดำเนินไปในลักษณะการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างชาวบ้านกับผู้วิจัย เพื่อให้ได้ข้อสรุปเป็นชั้นๆ อาจกล่าวได้ว่า ขบวนการสังเคราะห์ข้อสรุปมีลักษณะเชิงวิภาษวิธี (Dialectic) ชาวบ้านจะค่อยๆ พัฒนาศักยภาพในการแก้ไขปัญหของชุมชน ชาวบ้านจะค่อยๆ เรียนรู้ด้วยตนเอง ด้วยวิธีการวิจัยแบบมีส่วนร่วมนี้ ข้อมูลที่ได้จะมีความชัดเจน สะท้อนความคิดความอ่านของชาวบ้านตลอดจนนิสัยใจคอ ความต้องการและแบบแผน ในการดำเนินชีวิตของเขา อย่างไรก็ตามข้อมูลเหล่านี้อาจไม่ได้นำไปสู่การปฏิบัติโดยตรงก็ได้

การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นแนวทางวิจัยที่ต่างไปจากการวิจัยเชิงวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ เพราะเน้นการยอมรับหรือความเห็นชอบจากฝ่ายชาวบ้าน ในการวิจัยชนิดนี้นักวิจัยจะต้อง

1. ประเมินความสัมพันธ์ระหว่างผู้วิจัยกับชาวบ้านตลอดเวลา
2. ทบทวนวัตถุประสงค์ของการวิจัยเป็นครั้งคราว เพื่อให้สอดคล้อง

กับความเห็นของชาวบ้าน อันจะนำไปสู่การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงและการเปลี่ยนแปลงของชุมชน

สรุปได้ว่า ลักษณะของการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นวิธีการแก้ปัญหาจากประสบการณ์โดยอาศัยการแบ่งส่วนร่วมอย่างแข็งขันจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง กับกิจกรรมวิจัย นับตั้งแต่การระบุปัญหา การดำเนินการ การติดตามผล จนถึงขั้นประเมินผล

5. กระบวนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

สำหรับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นการประยุกต์ขั้นตอนการวิจัยปฏิบัติการตามแนวคิดของ Kemmis and McTaggart (องอาจ นัยพัฒน์. 2551, หน้า 301-303, อ้างอิงมาจาก Kemmis and McTaggart. 1998) ซึ่งได้เสนอขั้นตอนที่สำคัญของการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม สรุปได้ดังนี้

ขั้นที่ 1 การวางแผน (Planning) เป็นการกำหนดแนวทางปฏิบัติการไว้ล่วงหน้าร่วมกันของผู้วิจัยและผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย โดยอาศัยการคาดคะเนแนวโน้มของผลลัพธ์ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการลงมือปฏิบัติการตามแผนที่วางไว้ กอปรกับการระลึกถึงเหตุการณ์หรือเรื่องราวในอดีตที่เกี่ยวข้องกับประเด็นปัญหาที่ต้องการแก้ไข ตามประสบการณ์ทางตรงและอ้อมของผู้วางแผน ภายใต้การตระหนักและไตร่ตรองถึงปัจจัยสนับสนุนหรือขัดขวางความสำเร็จในการแก้ไขปัญหา รวมทั้งสถานการณ์อันเป็นเงื่อนไขอื่นๆ ที่แวดล้อมปัญหาอยู่ในเวลานั้น โดยทั่วไปการวางแผนจะต้องคำนึงถึงหลักการในเรื่องความยืดหยุ่น ทั้งนี้เพื่อจะได้สามารถปรับเปลี่ยนให้กลมกลืนกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในอนาคต ซึ่งอาจไม่เป็นไปตามเงื่อนไขหรือยากต่อการควบคุมให้เป็นไปในทางที่พึงปรารถนาได้ กิจกรรมที่กำหนดไว้ในแผนปฏิบัติการจะต้องประกอบด้วยกิจกรรมที่ส่งผลต่อการแก้ไขปัญหาได้ในระดับหนึ่งเป็นอย่างดี และต้องเป็นกิจกรรมที่มีความสอดคล้องกลมกลืนกับบริบททางด้านสังคมวัฒนธรรม การเมืองและอื่นๆ ที่เป็นอยู่ในสถานการณ์เวลานั้น

ขั้นที่ 2 การปฏิบัติการ (Action) เป็นการลงมือดำเนินงานตามแผนที่กำหนดไว้อย่างระมัดระวังและควบคุมการปฏิบัติการให้เป็นไปตามที่ระบุไว้ในแผน อย่างไรก็ตามในความเป็นจริงการปฏิบัติการตามแผนที่กำหนดไว้มีโอกาสเกิดการพลิกผันหรือแปรเปลี่ยนไปตามเงื่อนไขและข้อจำกัดในสถานการณ์เวลานั้นได้ ด้วยเหตุนี้แผนปฏิบัติการที่ดีจะต้องมีลักษณะเป็นเพียงแผนทดลองหรือแผนชั่วคราว ซึ่งเป็นช่องทางให้ผู้ปฏิบัติการสามารถปรับเปลี่ยนได้ตามเงื่อนไขปัจจัยที่เป็นอยู่ในขณะนั้น ดังที่กล่าวมาแล้ว การปฏิบัติการที่ดีจะต้องดำเนินไปอย่างต่อเนื่องเป็นพลวัตภายใต้การใช้ดุลยพินิจตัดสินใจสิ่งใดควรกระทำตามแผนที่วางไว้ สิ่งใดควรปรับเปลี่ยนให้เข้ากับปัจจัยเงื่อนไขในขณะนั้น แล้วจึงดำเนินกิจกรรมอื่นต่อไป ผู้ปฏิบัติการอาจใช้สถานการณ์ที่ผ่านมาช่วยในการตัดสินใจเกี่ยวกับการกระทำของตนได้บางส่วน แต่ประการหนึ่งเหล่านั้น ก็เป็นสมมติฐานชั่วคราว (working hypothesis) ซึ่งอาจไม่สอดคล้องกับความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในเวลานั้นก็ได้

ขั้นที่ 3 การสังเกตการณ์ (Observation) เป็นการรวบรวมข้อมูลหลักฐานด้านกระบวนการและผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติงานที่ลงมือกระทำลงไป (ทั้งที่ตั้งใจและไม่ตั้งใจ) ตลอดจนการสังเกตการณ์ปัจจัยสนับสนุนและปัจจัยขัดขวางการดำเนินงานตามแผนที่วางไว้ และประเด็นปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในระหว่างลงมือปฏิบัติการตามแผนว่ามีสภาพลักษณะเป็นอย่างไร โดยการสังเกตการณ์ที่ดีจะต้องมีการวางแผนไว้ก่อนล่วงหน้าอย่างคร่าวๆ โดยจะต้องมีขอบเขตไม่แคบ (จำกัด) หรือกว้างมากจนเกินไป เพื่อจะได้ใช้

เป็นแนวทางสำหรับการสะท้อนกลับกระบวนการและผลการปฏิบัติที่จะเกิดขึ้นตามมา นอกจากนี้ จะต้องตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงใดๆ ที่มองเห็นได้ด้วยตาและสัมผัสได้ด้วยมือหรือใจ และจะต้องมีความยืดหยุ่นต่อการเก็บรายละเอียดของสรรพสิ่งต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้นได้ในหลายแง่มุมและหลายรูปแบบ ดังนั้น นักวิจัยเชิงปฏิบัติการจะต้องมีความไว (sensitivity) กล่าวคือ มีความพร้อมและตื่นตัวอยู่เสมอต่อการ “รับรู้และเข้าใจ” การเปลี่ยนแปลงของสิ่งต่างๆ ทั้งที่อาจจะเกิดขึ้นและไม่อาจเกิดขึ้นตามแผนที่ได้วางไว้ โดยผ่านทาง การสังเกตการณ์

ขั้นที่ 4 การสะท้อนกลับ (Reflection) เป็นการทวนระลึกถึงการกระทำตามที่บันทึกข้อมูลไว้จากการสังเกตอย่างครุ่นคิดไตร่ตรองในเชิงวิพากษ์กระบวนการและผลการปฏิบัติงานตามแผนที่วางไว้ ตลอดจนการใคร่ครวญเกี่ยวกับปัจจัยสนับสนุนและปัจจัยขัดขวางการพัฒนา รวมทั้งประเด็นปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นว่าเป็นไปตามที่ประสงค์หรือไม่ กลยุทธ์อย่างหนึ่งที่ช่วยให้กระบวนการสะท้อนกลับขึ้นอย่างได้ผล ได้แก่ การอภิปรายซักถามในลักษณะวิพากษ์วิจารณ์หรือประเมินผลการปฏิบัติงานระหว่างบุคคลที่มีส่วนร่วมในการวิจัยภายใต้การยึดมั่นต่อเป้าหมายของกลุ่มเป็นหลัก การสะท้อนกลับโดยอาศัยกระบวนการกลุ่มดังกล่าวนี้ จะนำไปสู่การรื้อถอน(deconstruction) แนวคิดความเชื่อและการปฏิบัติงานอย่างเดิมไปสู่การฟื้นฟูหรือปรับปรุงวิธีการปฏิบัติงานตามแนวทางดั้งเดิมที่เปลี่ยนไป การปฏิบัติงานตามวิธีการใหม่ ซึ่งใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับการทบทวนและปรับปรุงวางแผนปฏิบัติการในวงจรกระบวนการวิจัยในรอบหรือเกลียวต่อไป

สรุปได้ว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นการแก้ปัญหาาร่วมกันของผู้วิจัยและสมาชิกผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย ร่วมมือกันแก้ปัญหาตั้งแต่ขั้นตอนเริ่มแรกจนถึงขั้นตอนสุดท้าย เป็นการวิจัยประเภทหนึ่งที่ทำวิจัยคือผู้ปฏิบัติงานในองค์การหรือมีส่วนเกี่ยวข้องกับองค์การนั้น ได้ดำเนินการแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาองค์การให้ดีขึ้นโดยนำเอาวิธีการ แนวทาง หรือกิจกรรมต่างๆ ที่ผ่านมากการพิจารณาตรวจสอบเบื้องต้นแล้วว่าเหมาะสม ไปทดลองปฏิบัติการตามแผนที่วางไว้ มีการติดตาม ตรวจสอบและประเมินกระบวนการปฏิบัติงาน และผลลัพธ์ย่อยๆ ที่ต้องการให้เกิดขึ้นในแต่ละขั้นตอนของการทำงาน รวมทั้งปัญหาอุปสรรคต่างๆ สะท้อนผลการประเมินที่ได้ให้กับองค์การเป็นระยะ เพื่อให้เป็นข้อมูลสำหรับการวางแผนปรับปรุงแก้ไขในส่วนที่ยังเป็นปัญหา จากนั้นดำเนินการแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาต่อไป

แนวทางพัฒนาจิตสาธารณะ

มีนักวิชาการหลายท่านได้เสนอแนวคิดในการพัฒนาจิตสาธารณะไว้ดังนี้

บันเทิง พาพิจิตร (2547, หน้า 51-52) เสนอแนวทางการจัดการเรียนรู้โดยใช้ประเด็นทางสังคม ที่เกี่ยวข้องกับวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีสิ่งแวดล้อม และสังคมมนุษย์ ว่าควรมีแนวทางการจัดการเรียนรู้ ดังนี้ 1) เลือกประเด็นที่สัมพันธ์กับชีวิตของนักเรียน เนื่องจากประเด็นที่สัมพันธ์กับชีวิตของนักเรียนจะมีความหมาย และก่อให้เกิดการเรียนรู้ อย่างแท้จริงเมื่อนักเรียนได้มีประสบการณ์กับประเด็นทางสิ่งแวดล้อมใกล้ตัว จะเป็นการเตรียมตัวให้นักเรียนได้เติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีความสนใจและกระตือรือร้นกับประเด็นระดับโลก 2) จัดหาแหล่งวิทยาการเพื่อการค้นคว้าข้อมูลเกี่ยวกับประเด็นที่ศึกษาแก่นักเรียนแหล่ง วิทยาการที่ควรนำมาใช้ เช่น หนังสือพิมพ์ท้องถิ่น นิตยสารรายสัปดาห์ รายการโทรทัศน์ ข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต และแหล่งวิทยาการในท้องถิ่น แหล่งวิทยาการที่ควรทันสมัย เป็น ตัวแทนของความคิดเห็นที่แตกต่างกัน นักเรียนควรได้พิจารณาจากแหล่งวิทยาการชั้นต้น ครูควรจัดหาข้อมูลให้เพียงพอแก่นักเรียน เพื่อใช้ประกอบการอภิปรายในประเด็นที่ศึกษา 3) ระดมสมองเพื่อแสวงหาแนวทางแก้ไขปัญหา นักเรียนสามารถเข้าร่วมในการแสวงหา แนวทางแก้ไขที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ปฏิบัติกิจกรรมที่แสดงออกถึงการมีส่วนร่วม ในการแก้ไขปัญหาลingkungan แนวทางแก้ไขปัญหาที่เสนอโดยนักเรียนในระหว่าง การระดมสมองจะได้รับการยอมรับ นักเรียนสามารถขยายขอบเขตการค้นคว้าเพื่อแสวงหา แนวทางแก้ไขได้กว้างขวางมากขึ้น โดยอาศัยกิจกรรมการระดมสมอง 4) แนวทางแก้ไข ปัญหาแต่ละแนวทางต้องเกิดจากการระดมสมองเพื่อหาเหตุผลสนับสนุน และคัดค้าน ทางเลือกแต่ละทาง จัดทำรายการแก้ไขปัญหที่นักเรียนได้ร่วมกันคิดขึ้นจากนั้นให้นักเรียน จัดทำรายการผลกระทบของแต่ละแนวทางการแก้ไขปัญหา แล้วร่วมกันอธิบาย 5) เลือก แนวทางแก้ไขปัญหาซึ่งมีผลกระทบทางลบที่น้อยที่สุด ต่อสิ่งแวดล้อมให้เวลา กับนักเรียน ในการพิจารณาแนวทางแก้ไขปัญหา และผลกระทบของแนวทางแก้ไขปัญหแต่ละแนวทาง เพื่อที่จะเลือกแนวทางแก้ไขปัญหายิ่งแนวทางเดียว ที่จะก่อให้เกิดผลกระทบน้อยที่สุดทั้ง ต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม 6) ปฏิบัติกิจกรรมเพื่อแก้ไขปัญหานักเรียนสามารถระดมสมอง เพื่อแสวงหาแนวทางปฏิบัติกิจกรรมเพื่อแก้ไขปัญหานักเรียนสามารถ เป็นกิจกรรมที่นักเรียนสามารถ ปฏิบัติได้จริง กิจกรรมที่ปฏิบัติอาจเป็นการเขียนจดหมายถึงบริษัทเอกชนหน่วยงานของรัฐ หรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรณรงค์ให้มีการเลิกใช้ผลิตภัณฑ์ที่เป็นพิษต่อสิ่งแวดล้อม

Clark (1999, หน้า 178 ; อ้างอิงจากกนิษฐา นิตศน์พัฒนา และคณะ. 2551, หน้า 35) เสนอแนวคิดในการพัฒนาความเป็นพลเมือง และจิตสาธารณะของนักเรียนว่า มิใช่การพัฒนาความรู้หรือทักษะทางการคิดเท่านั้น แต่ต้องมุ่งไปที่การพัฒนาทักษะ การมีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมือง ซึ่งประกอบทักษะดังนี้ 1. การมีอิทธิพลต่อนโยบาย 2. การปฏิบัติตนเป็นผู้ตัดสินใจหลัก และผู้จัดทำนโยบาย 3. การสร้างความร่วมมือ ต่อบริการ ประนีประนอม และแสวงหาข้อตกลงร่วมกัน 4. การจัดการความขัดแย้ง นอกจากนี้ Clark ได้เสนอแนวทางการพัฒนาทักษะการมีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมืองอันจะนำไปสู่ การพัฒนาความเป็นพลเมือง และจิตสาธารณะของนักเรียน ดังนี้ 1. การตรวจสอบการ ปกครอง และผู้ปกครอง ได้แก่การนำเสนอความคิดเห็นผ่าน สื่อมวลชน การศึกษาวิจัย ในชุมชนการรายงานและสะท้อนความคิดเห็นผ่านประสบการณ์ของตนเอง 2. การเข้าไป มีอิทธิพลต่อการปกครอง และผู้บริหาร ได้แก่ การเข้าไปมีส่วนร่วมในการปกครองทั้งใน ห้องเรียน และโรงเรียนของตนเอง การเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมจำลอง บทบาทของ ผู้บริหาร และองค์กร ทางสังคมต่างๆ สังเกตการณ์ทำงานของหน่วยงานภาครัฐและองค์กร ทางสังคมต่างๆ เพื่อแสดงการสนับสนุน ตรวจสอบการทำงานของหน่วยงานสาธารณะ เสนอกิจกรรมในโรงเรียนและในชุมชน ซึ่งเชื่อมโยงโดยตรงกับชีวิตความเป็นพลเมือง การเมือง และผู้บริหาร

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้ มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ทั้ง 8 ประการ เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้ อย่างมีความสุข ในฐานะเป็นพลเมืองไทยและพลโลก ในการพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุตาม วัตถุประสงค์ จำเป็นต้องอาศัยการบริหารจัดการและการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่าย ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ครูผู้สอน ครูประจำชั้น ผู้ปกครอง และชุมชนต้องร่วมมือกันปลูกฝังคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ให้เกิดขึ้นแก่ผู้เรียน อย่างต่อเนื่อง จึงต้องพิจารณาถึงกิจกรรมต่างๆ ที่สถานศึกษากำหนดให้จัดขึ้น แล้วส่งผล ต่อการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ซึ่งอาจดำเนินการพัฒนาด้วยวิธีการ ต่างๆ ดังต่อไปนี้ เช่น (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, 2553 หน้า 70)

1. บูรณาการในกลุ่มสาระการเรียนรู้ 8 กลุ่มสาระ
2. จัดในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน
3. จัดโครงการเพื่อพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์
4. ปลูกฝังคุณลักษณะอันพึงประสงค์โดยสอดแทรกในกิจวัตรประจำวัน

แนวปฏิบัติในการพัฒนาผู้เรียนให้มีจิตสาธารณะนั้น สามารถพัฒนาได้โดยการนำตัวชี้วัด และพฤติกรรมบ่งชี้ที่วิเคราะห์ไว้ไปบูรณาการในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน โครงการต่างๆ และกิจวัตรประจำวันของผู้เรียน ดังนี้

ตาราง 2 แนวปฏิบัติในการพัฒนาผู้เรียนให้มีจิตสาธารณะ

ตัวชี้วัด	พฤติกรรมบ่งชี้	วิธีการพัฒนา			
		กลุ่มสาระ	กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน	โครงการ	กิจวัตรประจำวัน
1. ช่วยเหลือผู้อื่นด้วยความเต็มใจและพึงพอใจ	1.1 ช่วยพ่อแม่ ผู้ปกครอง ครูทำงานด้วยความเต็มใจ	✓	✓	✓	✓
	1.2 อาสาทำงานให้ผู้อื่นด้วยกำลังกาย กำลังใจ และกำลังสติปัญญาด้วยความสมัครใจ	✓	✓	✓	✓
	1.3 แบ่งปันสิ่งของ ทรัพย์สินและอื่นๆ และช่วยแก้ปัญหาหรือสร้างความสุขให้กับผู้อื่น	✓	✓	✓	✓
2. เข้าร่วมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อโรงเรียน ชุมชน และสังคม	2.1 ดูแล รักษาสาธารณสมบัติและสิ่งแวดล้อมด้วยความเต็มใจ	✓	✓	✓	✓
	2.2 เข้าร่วมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อโรงเรียน ชุมชนและสังคม	✓	✓	✓	
	2.3 เข้าร่วมกิจกรรมเพื่อแก้ปัญหาหรือร่วมสร้างสิ่งที่ดีงามของส่วนรวมตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้นด้วยความกระตือรือร้น	✓	✓	✓	

ที่มา สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2553, หน้า 76)

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) เพื่อพัฒนาการมีจิตสาธารณะของนักเรียนโรงเรียนบ้านกุดนาขาม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 2 เป็นการทำงานร่วมกันของกลุ่มผู้วิจัย โดยมีขั้นตอนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในครั้งนี้ 4 ขั้นตอน ตามแนวคิดของ Kemmis and Mc Taggart (อ้างถึงใน องอาจ นัยวัฒน์, 2551, หน้า 301-303) ดังนี้

1. กลุ่มผู้วิจัยศึกษาดูงานโรงเรียนต้นแบบที่ประสบความสำเร็จในการพัฒนาจิตสาธารณะของนักเรียนที่โรงเรียนบ้านง่อนหนองพะเนาวิมิตรภาพที่ 126 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 2 ในวันที่ 12 มิถุนายน 2558 ด้วยการสังเกต และสัมภาษณ์ มาเป็นแนวทางในการวางแผนดำเนินการพัฒนาจิตสาธารณะของโรงเรียนบ้านกุดนาขาม(เขตชูวิทยาสาร) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 2

2. ดำเนินการพัฒนาจิตสาธารณะของนักเรียนโรงเรียนบ้านกุดนาขาม (เขตชูวิทยาสาร) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 2 คณะครูทุกคนในโรงเรียนปฏิบัติตามแผนที่วางไว้ และร่วมรับผิดชอบในการจัดกิจกรรมพัฒนาจิตสาธารณะของนักเรียนซึ่งได้แก่

2.1 กิจกรรมเชิดชูคนดีหน้าเสาธง เป็นการยกย่องชมเชยนักเรียนที่ได้ทำความดีและมีพฤติกรรมแบบอย่างจิตสาธารณะหน้าเสาธงเพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจ หลังการเคารพธงชาติ

2.2 กิจกรรมบันทึกความดีประจำวัน เป็นการให้นักเรียนได้รู้จักฝึกการบันทึก ประสพการณ์การทำความดีของตนเองลงในสมุดความดีในแต่ละวัน แล้วนำมาให้ครูประจำชั้นรับรอง

2.3 กิจกรรมรณรงค์รักษาความสะอาด เป็นการมอบหมายให้นักเรียนได้ฝึกดูแลรับผิดชอบขอบเขตบริเวณที่ได้รับมอบหมายให้สะอาด

2.4 กิจกรรมเข้าค่ายฝึกอบรมคุณธรรม จริยธรรม เพื่อพัฒนาจิตสาธารณะนักเรียน ซึ่งดำเนินการในวันที่ 9-10 กรกฎาคม 2558 ณ หอประชุมโรงเรียนบ้านกุดนาขาม(เขตชูวิทยาสาร) อำเภอเจริญศิลป์ จังหวัดสกลนคร เป็นนักเรียนโรงเรียนบ้านกุดนาขามชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 81 คน การเข้าค่ายในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ติดต่อประสานงานกับพระวิทยากรเพื่อดำเนินการฝึกอบรม จำนวน 3 รูป ได้แก่

- 2.4.1 พระครูปรียัตติสิริวัฒน์ (ธนู จันดีสี) เจ้าอาวาสวัดโพธิ์ศรี ตำบลสว่างแดนดิน อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดสกลนคร
- 2.4.2 พระมหาสุริยา สุริยเมธो วัดบูรพาภิรมย์ ตำบลส่องดาว อำเภอส่องดาว จังหวัดสกลนคร
- 2.4.3 พระสุวิพรม สุวิชาโน วัดบูรพาภิรมย์ ตำบลส่องดาว อำเภอส่องดาว จังหวัดสกลนคร
- 2.5 กิจกรรมเข้ารับการอบรมคุณธรรมเพื่อพัฒนาจิตสาธารณะนักเรียน ซึ่งดำเนินการในวันที่ 15 กรกฎาคม 2558 ณ หอประชุมโรงเรียนบ้านกุดนาขาม (เขตชูวิทยาสาร) อำเภอเจริญศิลป์ จังหวัดสกลนคร เป็นนักเรียนโรงเรียนบ้านกุดนาขาม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 149 คน การอบรมในครั้งนี้ ผู้วิจัย ได้ติดต่อประสานงานกับวิทยากรเพื่อดำเนินการอบรม จำนวน 2 ท่าน ได้แก่
- 2.5.1 นางบุญเพ็ง แสนอุบล ครูชำนาญการพิเศษ โรงเรียนบ้านง่อนหนองพะเนาวิมิตรภาพที่ 126
- 2.5.2 นางลำพูน จันทร์มาลา ครูชำนาญการพิเศษ โรงเรียนบ้านง่อนหนองพะเนาวิมิตรภาพที่ 126
- 2.6) กิจกรรมคนดีศรีบ้านกุดนาขาม เป็นการคัดเลือกนักเรียนตัวอย่าง ที่ทำความดีด้วยจิตสาธารณะเพื่อมอบรางวัลและเกียรติบัตรประจำปี โดยคัดเลือกนักเรียน ในทุกระดับชั้นชั้นละ 2 คน
3. การดำเนินการนิเทศภายใน ดำเนินการเพื่อติดตามตรวจสอบผล การพัฒนาจิตสาธารณะของนักเรียน ดำเนินการโดยผู้นิเทศเพื่อตรวจสอบผลการพัฒนา และเมื่อมีข้อบกพร่องของกิจกรรมนำมาปรับปรุงแก้ไขระหว่างดำเนินการ

บริบทของโรงเรียนบ้านกุดนาขาม (เขตชูวิทยาสาร)

จากการศึกษาข้อมูลโรงเรียนบ้านกุดนาขาม (เขตชูวิทยาสาร) พบว่ามีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ที่ตั้งโรงเรียนบ้านกุดนาขาม (เขตชูวิทยาสาร)

โรงเรียนบ้านกุดนาขาม (เขตชูวิทยาสาร) ตั้งอยู่หมู่ที่ 9 ตำบลเจริญศิลป์ อำเภोजะริญศิลป์ จังหวัดสกลนคร รหัสไปรษณีย์ 47290 โทรศัพท์ 042-709186 โทรสาร 042-709207

คำขวัญของสถานศึกษา

วิชาการก้าวหน้า กีฬาเก่ง เครื่องวินัย ใฝ่คุณธรรม นำชุมชนพัฒนา

อัตลักษณ์ของสถานศึกษา

มีวินัย แจ่มใส แข็งแรง

เอกลักษณ์ของสถานศึกษา

โรงเรียนพอเพียง

ปรัชญา

“การศึกษา พัฒนา บุคคล”

อุดมการณ์

“มุ่งสู่มาตรฐาน”

คติพจน์

“อนาคตต้องดีกว่าอดีต”

2. ประวัติโรงเรียนบ้านกุดนาขาม (เขตชูวิทยาสาร)

โรงเรียนบ้านกุดนาขาม(เขตชูวิทยาสาร) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาสกลนคร เขต 2 ก่อตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ 2481 โดยอาศัยเงินฟรีของรัฐบาลตามหนังสือของอำเภอที่ 459 / 2481 ได้เปิดสอนสอนครั้งแรกที่ศาลาบ้านกุดนาขาม นักเรียนมาเรียนจากบ้านสร้างฟากบ้านโพนทองบ้านกุดนาขาม นักเรียนปีแรกมีจำนวน 83 คน ครูทั้งหมด 2 คน ต่อมาได้ย้ายมาอยู่กลางป่าระหว่างบ้านสร้างฟากกับบ้านกุดนาขาม โดยตั้งชื่อว่า โรงเรียนบ้านกุดนาขาม ตำบลทุ่งแก ในปี พ.ศ 2483 เมื่อปี พ.ศ. 2484 จึงได้เปิดสอนครบหลักสูตรจนถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 หลังจากนั้นอีก 13 ปี เมื่อวันที่ 12 พฤษภาคม

2496 นักเรียนบ้านสร้างฟากย้ายไปเรียนบ้านสร้างฟาก โดยให้นายวาริ แก้วกำไปเป็นครูใหญ่

ปัจจุบันปีการศึกษา 2558 โรงเรียนบ้านกุดนาขาม (เขตชูวิทยาสาร) มีอายุ 77 ปี นายอดุลย์ชัย สอนโซยา ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการโรงเรียน ระดับ 8 มีข้าราชการครูทั้งหมด 14 คน นักการภารโรง 1 คน จัดการเรียน 3 ระดับ คือ ระดับก่อนประถมศึกษา ระดับประถมศึกษา และระดับมัธยมศึกษา (ขยายโอกาสทางการศึกษา)

3. ชุมชนสังคมและวัฒนธรรม

ลักษณะของชุมชน เป็นชุมชนขนาดกลาง มีจำนวน 2 หมู่บ้าน คือ บ้านกุดนาขามหมู่ที่ 8 และบ้านกุดนาขามหมู่ที่ 9 ตำบลเจริญศิลป์ อำเภोजังหวัดสกลนคร ห่างจากตัวอำเภोजังหวัดสกลนคร 6 กิโลเมตร ห่างจากตัวสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 2 จำนวน 24 กิโลเมตร ห่างจากตัวจังหวัดสกลนคร 120 กิโลเมตร โรงเรียนบ้านกุดนาขาม (เขตชูวิทยาสาร) ตั้งอยู่ใกล้ศูนย์ศิลปาชีพพิเศษบ้านกุดนาขาม ซึ่งเป็นแหล่งเรียนรู้อีกแห่งหนึ่งของโรงเรียน

ความเป็นอยู่ของประชากรในหมู่บ้าน เนื่องจากบ้านกุดนาขามมีศูนย์ศิลปาชีพพิเศษตั้งอยู่ได้มีการฝึกอาชีพในท้องถิ่น มีประชากรส่วนหนึ่งทำงานในศูนย์ศิลปาชีพพิเศษ จึงมีรายได้จากศูนย์ศิลปาชีพพิเศษทุกเดือน เฉลี่ยเดือนละ 4,000 บาท นอกจากนี้ประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรมในฤดูฝนมีการทำนา นอกฤดูฝนมีการทำการเกษตรปลูกแตงกวาและ แตงไทย เป็นรายได้เสริม สภาพเศรษฐกิจปานกลาง การคมนาคมสะดวกสบาย รายได้ประชากรเฉลี่ยต่อหัว ประมาณ 20,000 บาท ประชากร ร้อยละ 100 นับถือศาสนาพุทธ ชุมชนมีความสัมพันธ์และให้ความร่วมมือในการพัฒนาสถานศึกษาเป็นอย่างดี

4. ข้อมูลนักเรียน

ข้อมูล ณ วันที่ 10 มิถุนายน พ.ศ. 2558 (ปีการศึกษา 2558) ดังนี้

ตาราง 3 ตารางแสดงข้อมูลนักเรียนโรงเรียนบ้านกุดนาขาม(เขตชูวิทยาสาร)
ปีการศึกษา 2558

ระดับชั้น	จำนวนห้องเรียน	เพศ		รวม	เฉลี่ยต่อห้อง
		ชาย	หญิง		
อนุบาล 1	1	4	13	17	17
อนุบาล 2	1	7	2	9	9
รวม	2	11	15	26	
ประถมศึกษาปีที่ 1	1	6	10	16	16
ประถมศึกษาปีที่ 2	1	9	9	18	18
ประถมศึกษาปีที่ 3	1	12	4	16	16
ประถมศึกษาปีที่ 4	1	6	12	18	18
ประถมศึกษาปีที่ 5	1	7	9	16	16
ประถมศึกษาปีที่ 6	1	10	5	15	15
รวม	6	50	49	99	
มัธยมศึกษาปีที่ 1	1	9	7	16	16
มัธยมศึกษาปีที่ 2	1	4	9	13	13
มัธยมศึกษาปีที่ 3	1	9	12	21	21
รวม	3	22	18	50	
รวมทั้งสิ้น	11	83	92	175	

5. ข้อมูลครูและบุคลากร

ตาราง 4 ตารางแสดงข้อมูลครูและบุคลากรโรงเรียนบ้านกุดนาขาม(เขตชูวิทยาสาร)
ปีการศึกษา 2558

ตำแหน่ง	เพศ			วุฒิทางการศึกษา				หมายเหตุ
	ชาย	หญิง	รวม	ป. ตรี	ป. โท	ป. เอก	รวม	
ผู้บริหาร	1	-	1	-	1	-	1	
ผู้สอน	5	7	12	10	2	-	12	
พนักงานราชการ	-	1	1	1	-	-	1	
ลูกจ้าง	1	-	1	-	-	-	1	งบ SP2
รวมทั้งสิ้น	7	8	15	11	3	-	15	

6. ปัญหาการมีจิตสาธารณะของนักเรียนโรงเรียนบ้านกุดนาขาม

(เขตชูวิทยาสาร)

นักเรียนบางกลุ่มยังขาดการปลูกฝังเกี่ยวกับเรื่องจิตสาธารณะ และสร้างความตระหนักให้เกิดในตัวผู้เรียนเพราะการเสียสละเพื่อส่วนรวม การขาดจิตสำนึกของนักเรียนบางกลุ่ม อาจเกิดผลเสียได้ เช่น ไม่เสียสละช่วยเหลือผู้อื่น ไม่เข้าร่วมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อโรงเรียน ชุมชนและสังคม ห้องเรียนไม่สะอาด ห้องน้ำสกปรก ถึงขยะเต็ม ปัญหาเหล่านี้ควรได้รับการแก้ไขและควรได้รับปลูกฝังให้สำเร็จ

7. ข้อเสนอแนะสภาพการมีจิตสาธารณะของนักเรียนโรงเรียนบ้าน

กุดนาขาม(เขตชูวิทยาสาร)

สถานศึกษาควรปลูกฝังจิตสำนึกให้ผู้เรียนปฏิบัติตามระเบียบวินัยของโรงเรียน ให้มีความรับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมายในชั้นเรียนในโรงเรียนและนอกห้องเรียนเขตบริเวณที่ได้รับผิดชอบ ทั้งการใช้สาธารณะสมบัติของโรงเรียน ควรจัดกิจกรรมปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ความมีจิตอาสา จิตสาธารณะ ให้นักเรียนมีความรู้เทคนิควิธีการส่งเสริมทักษะ การคิด วิเคราะห์ สังเคราะห์ มีวิจารณญาณในการคิด อย่างต่อเนื่อง และควรจัดหาสื่อให้ผู้เรียนนำมาประกอบการฝึกทักษะในการคิด เช่น กิจกรรมชุมนุมต่างๆ ที่สถานศึกษาได้จัดให้ผู้เรียน ควรจัดกิจกรรมกระบวนการการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญให้มากขึ้น ใช้วิธีการสอนซ่อม/เสริม ให้หลากหลาย และนำผล

การประเมินปรับปรุง พัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ ควรส่งเสริมให้มีแหล่งเรียนรู้เพิ่มมากขึ้น และเสนอต่อการจัดกิจกรรมการเรียน การสอนและควรจัดกิจกรรมที่เน้นให้ผู้เรียน เห็นความสำคัญ โดยเชิญวิทยากรที่มีความรู้ความสามารถมาให้ความรู้ตลอดจนนำสื่อ เทคโนโลยีมาช่วยสอนให้นักเรียนเกิดการพัฒนา

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

5.1 งานวิจัยในประเทศ

มงคลสิน เตชะนิยม (2550, บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยการศึกษาการ ปฏิบัติงานโครงการเสริมทักษะระเบียบวินัยครูและผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัด สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด พบว่า ผลการดำเนินงานการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม โดยกิจกรรมเข้าค่ายคุณธรรมของนักเรียน พบว่าคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนหลังเข้า ค่ายคุณธรรมในด้านความซื่อสัตย์ ความมีวินัย ความสุภาพ ความสะอาด ความสามัคคี และความมีน้ำใจ อยู่ในระดับดีมาก สำหรับความประหยัดอยู่ในระดับ ปานกลาง นักเรียนมีพฤติกรรมคุณธรรมจริยธรรมทั้งแปดด้านสูงกว่าก่อนเข้าค่ายคุณธรรม

เกษม จันนคร (2551, บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเพื่อพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนชั้นประถมศึกษา โดยใช้โครงการอบรมธรรมะเพื่อพัฒนาจิต และ โครงการเข้าค่ายคุณธรรม จริยธรรมนำดวงใจห่างไกลยาเสพติดในโรงเรียนบ้านปากห้วย ฉลอง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษายุตรดิตถ์ เขต 2 พบว่า นักเรียนขาดวินัยเพราะครู ขาดทักษะด้านเทคนิค วิธีการ กระบวนการในการถ่ายทอดความรู้ด้านคุณธรรม จริยธรรม จึงมีแนวคิด ความเชื่อและการปฏิบัติที่แตกต่างกันในการถ่ายทอดคุณธรรม จริยธรรม ให้กับผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนมีนิสัยก้าวร้าว ไม่เหมาะสมกับสภาพของนักเรียน ชอบแต่งกาย ไม่เรียบร้อย ผิดระเบียบของโรงเรียนอยู่ตลอดเวลา ขาดระเบียบวินัยตามสภาพของผู้เรียน นักเรียนขาดความซื่อสัตย์ สุจริต ตามสภาพของนักเรียน นักเรียนขาดความเมตตากรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และเสียสละเพื่อส่วนรวมและนักเรียนมีนิสัยฟุ้งเฟ้อและเห่อตามสมัยนิยม ขาดการประหยัดและอดออม ทำให้เกิดปัญหาด้านคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียน ชั้นประถมศึกษาเป็นอย่างมาก ผลการศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนางานส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมหลังจากที่ได้จัดกิจกรรมครบทั้ง 2 วงจรแล้ว ทำให้นักเรียนเป็นผู้ที่มีระเบียบวินัย มีความซื่อสัตย์ต่อตนเองและผู้อื่น มีความเมตตา กรุณาเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อส่วนรวม และมีความสำนึกในการประหยัดอดออมมากขึ้น

วารุณี วงศ์วิรุฬห์รักษ์ (2554, บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่องการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาจิตสาธารณะของนักเรียนโรงเรียนบ้านสามชั่ว สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย ผลการวิจัยพบว่า

1. จากการศึกษาสภาพและปัญหาเกี่ยวกับการมีจิตสาธารณะของนักเรียน จากการสัมภาษณ์และสังเกต ปรากฏผลดังนี้ 1) สภาพเกี่ยวกับการมีจิตสาธารณะของนักเรียน องค์ประกอบที่ 1 การหลีกเลี่ยงการใช้หรือการกระทำ ที่จะทำให้เกิดความเสียหายต่อของส่วนร่วมที่ใช้ประโยชน์ร่วมกันของกลุ่ม พบว่านักเรียนจะไม่ดูแลรักษาสมบัติของส่วนร่วม ส่วนองค์ประกอบที่ 2 การถือเป็นหน้าที่ที่จะมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาสมบัติของส่วนร่วมในวิสัยที่ตนสามารถทำได้ พบว่า นักเรียนมักจะไม่ปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายในการดูแลสมบัติส่วนร่วม 2) ปัญหาเกี่ยวกับการมีจิตสาธารณะของนักเรียน องค์ประกอบที่ 1 การหลีกเลี่ยงการใช้ หรือการกระทำ ที่จะทำให้เกิดความเสียหายต่อของส่วนร่วมที่ใช้ประโยชน์ร่วมกันของกลุ่ม พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่ไม่ใส่ใจในการดูแลรักษาสมบัติส่วนร่วม ส่วนองค์ประกอบที่ 2 การถือเป็นหน้าที่ที่จะมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาสมบัติของส่วนร่วมในวิสัยที่ตนสามารถทำได้พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่ มักจะไม่ทำหน้าที่ตามที่คร่อมอบหมายในการดูแลสมบัติส่วนร่วม

2. แนวทางการพัฒนาจิตสาธารณะ ของนักเรียนโรงเรียนบ้านสามชั่ว สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย มีดังนี้ คือ 1) การจัดกิจกรรมเข้าค่ายอบรมเพื่อพัฒนาการมีจิตสาธารณะ 2) การจัดกิจกรรมชุมนุมจิตสาธารณะ ดำเนินให้นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมซึ่งเป็นสถานการณ์จำลอง มีทั้งหมด 12 กิจกรรม 3. การติดตามและประเมินผล พบว่า 1) จากการสังเกตของครูพบว่านักเรียนแสดงพฤติกรรมการมีจิตสาธารณะเพิ่มขึ้นจากก่อนการพัฒนา ซึ่งนักเรียนแสดงพฤติกรรมการมีจิตสาธารณะอยู่ในระดับปฏิบัติบ่อยครั้ง 2) จากการประเมินตนเองของนักเรียน พบว่า นักเรียนแสดงพฤติกรรมการมีจิตสาธารณะเพิ่มขึ้นจากก่อนการพัฒนา ในระดับมาก โดยสรุป ทั้งจากการสังเกตของผู้ร่วมวิจัยจิตสาธารณะ และการจัดกิจกรรมชุมนุมจิตสาธารณะ ได้ผลดี เพราะทำให้นักเรียนมีพฤติกรรมจิตสาธารณะสูงขึ้น

เนตรนภิส แพงพา (2555, บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่องการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาจิตสาธารณะของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นโรงเรียนบ้านโพน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศงขลา เขต 2 ซึ่งมีแนวทางประกอบด้วย 1) การศึกษาดูงานโรงเรียนต้นแบบที่ประสบผลสำเร็จ

ในการพัฒนาจิตสาธารณะของนักเรียน 2) การจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาจิตสาธารณะ มีทั้งหมด 7 กิจกรรม 3) การดำเนินการนิเทศภายใน ดำเนินการเพื่อติดตามตรวจสอบ ผลการพัฒนาจิตสาธารณะของนักเรียน ดำเนินการโดยผู้นิเทศเพื่อตรวจสอบ ผลการพัฒนาและเมื่อมีข้อบกพร่องของกิจกรรมนำมาปรับปรุงแก้ไขระหว่างดำเนินการ ผลการวิจัย พบว่า

1. ผลการประเมินพฤติกรรมจิตสาธารณะนักเรียนโดยครู ก่อนการพัฒนา พบว่าโดยภาพรวม อยู่ในระดับ น้อย ($\bar{X}=2.50$) หลังการพัฒนาอยู่ใน ระดับ มากที่สุด ($\bar{X}=3.78$) และวงรอบที่ 2 การพัฒนาจิตสาธารณะ โดยภาพรวมอยู่ใน ระดับ มากที่สุด ($\bar{X}=4.73$) โดยมีร้อยละความก้าวหน้า เฉลี่ย 77.86

2. ผลการประเมินพฤติกรรมจิตสาธารณะนักเรียนโดยเพื่อน ก่อนการพัฒนา พบว่า โดยภาพรวม อยู่ในปานกลาง ($\bar{X}=2.92$) หลังการพัฒนาอยู่ใน ระดับ มากที่สุด ($\bar{X}=3.78$) และวงรอบที่ 2 การพัฒนาจิตสาธารณะ โดยภาพรวมอยู่ใน ระดับ มากที่สุด ($\bar{X}=4.70$) โดยมีร้อยละความก้าวหน้า เฉลี่ย 73.45 ผลการจัดกิจกรรม พัฒนาจิตสาธารณะของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นโรงเรียนบ้านโมน สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 2 ตามขั้นตอนต่างๆ ทำให้นักเรียนกลุ่มเป้าหมายเกิดการพัฒนามีจิตสาธารณะเพิ่มมากขึ้น

บุญดี โงชาฤทธิ์ (2555, บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่องการวิจัย เชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาจิตสาธารณะของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนมุกดาหาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 22 ซึ่งมีแนวทาง ประกอบด้วย 1) การประชุม 2) การดำเนินกิจกรรม คือ ชุมนุมจิตอาสาพัฒนาโรงเรียน การอบรมนักเรียนในคาบประชุมระดับ โครงการอบรมคุณธรรมจริยธรรม 3) การนิเทศ ผลการวิจัย พบว่า

1. นักเรียนมีพฤติกรรมที่ไม่มีจิตสาธารณะในด้านการใช้ของส่วนรวม กล่าวคือ นักเรียนทิ้งขยะไม่เป็นที่ ไม่รักความสะอาด ไม่รับผิดชอบต่อสาธารณะสมบัติ ของส่วนรวม

2. นักเรียนมีพฤติกรรมที่ไม่มีจิตสาธารณะในด้านการถือเป็นหน้าที่ กล่าวคือ การไม่ทำความสะอาดห้องเรียน การไม่เคารพกฎระเบียบในการใช้ห้องเรียน การใช้ห้องสมุด

3. นักเรียนมีพฤติกรรมที่ไม่มีจิตสาธารณะในด้านการเคารพสิทธิ กล่าวคือ การไม่เคารพสิทธิในการใช้ของส่วนรวม การไม่แบ่งปันและเปิดโอกาสให้ผู้อื่น ได้ใช้ของส่วนรวม

ผลการดำเนินงาน พบว่า พฤติกรรมของนักเรียนเปลี่ยนแปลงไปใน ทางที่ดีขึ้น มีความรับผิดชอบมากขึ้น นักเรียนพร้อมที่จำให้ความร่วมมือในการดูแลรักษา สาธารณะสมบัติของโรงเรียนซึ่งเป็นของส่วนรวม นักเรียนรู้จักการตัดสินใจด้วยตนเอง ว่าอะไรควรทำ อะไรไม่ควรทำ รู้จักเคารพสิทธิในการใช้ของส่วนรวมและเป็นที่พึงพอใจ ต่อผู้พบเห็น

ไมตรี สารการ (2557, บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนา จิตสาธารณะของนักเรียนโรงเรียนบ้านแพงพิทยาคม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัชฌมศึกษา เขต 22 ซึ่งมีแนวทางในการพัฒนา ดังนี้ พบว่า 1) การศึกษาดูงานโรงเรียน ต้นแบบที่ประสบผลสำเร็จในการพัฒนาความมีจิตสาธารณะของนักเรียน 2) การจัด กิจกรรมเพื่อพัฒนาจิตสาธารณะ มีทั้งหมด 6 กิจกรรม 3) การดำเนินการนิเทศภายใน ดำเนินการเพื่อติดตามตรวจสอบผลการพัฒนาจิตสาธารณะของนักเรียน ดำเนินการโดย ผู้นิเทศเพื่อตรวจสอบผลการพัฒนาและเมื่อมีข้อบกพร่องของกิจกรรมนำมาปรับปรุงแก้ไข ระหว่างดำเนินการ

1. ผลการประเมินพฤติกรรมจิตสาธารณะนักเรียนโดยครูวงรอบที่ 1 ก่อนการพัฒนา พบว่าโดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.78$) หลังการพัฒนาพบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับ มากที่สุด ($\bar{X} = 3.73$) และในวงรอบที่ 2 การพัฒนาจิตสาธารณะ ของนักเรียน โดยภาพรวม อยู่ในระดับ มากที่สุด ($\bar{X} = 4.71$) โดยมีร้อยละความก้าวหน้า เฉลี่ย 76.80

2. ผลการประเมินพฤติกรรมจิตสาธารณะตนเอง สำหรับนักเรียน วงรอบที่ 1 ก่อนการพัฒนา พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในปานกลาง ($\bar{X} = 2.99$) หลังการพัฒนา พบว่าโดยภาพรวม อยู่ในระดับ มากที่สุด ($\bar{X} = 3.70$) และวงรอบที่ 2 การพัฒนาจิต สาธารณะของนักเรียนโดยภาพรวม อยู่ในระดับ มากที่สุด ($\bar{X} = 4.78$) โดยมีร้อยละ ความก้าวหน้าเฉลี่ย 89.05 ผลการจัดกิจกรรมพัฒนาการมีจิตสาธารณะของนักเรียน โรงเรียนบ้านแพงพิทยาคม ตามขั้นตอนต่างๆ ทำให้นักเรียนกลุ่มเป้าหมายเกิดการ พัฒนาการมีจิตสาธารณะเพิ่มมากขึ้น

5.2 งานวิจัยต่างประเทศ

เอ็นซิสโซ (Enciso. 2001, p. 961) ได้ศึกษาการรับรู้ เกี่ยวกับวินัย ของนักเรียน อันเป็นการศึกษาทัศนะของนักเรียน ครูและผู้บริหารโรงเรียน เพื่อทราบถึง ทัศนะเกี่ยวกับการรับรู้ เรื่องวินัยนักเรียน ครูและผู้บริหารโรงเรียน โดยศึกษาในโรงเรียน ประถมศึกษาตอนปลาย แห่งหนึ่ง ซึ่งมีนักเรียนประมาณ 1,700 คน และครู 69 คน โดยวิเคราะห์หาค่า t-test พฤติกรรมความไม่มีวินัยของนักเรียนที่ศึกษา ได้แก่ การกระทำ และคำพูดที่ไม่เหมาะสมจากผลการศึกษา พบว่า ครูแก้ไขปัญหาวินัยนักเรียนในทางที่ผิด และครูยังหาวิธีการในการควบคุมวินัยนักเรียนไม่ได้ ผู้บริหารรู้สึกว่าคุณครูควบคุมวินัย นักเรียนได้ ซึ่งขึ้นอยู่กับประสิทธิผลของการจัดการ ชั้นเรียน ของครู ส่วนนักเรียนเชื่อว่า ผู้ปกครองมีความสำคัญที่สุดของกระบวนการพัฒนาวินัย

แอนโทนี (Anthony. 2002, p. 1240-A) ได้ศึกษาผลของโปรแกรมลักษณะ บุคคลศึกษาที่มีต่อวินัยนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนขนาดเล็กในชนบทโรงเรียนหนึ่ง เพื่อวิเคราะห์การประมาณค่า และความเข้าใจของนักเรียนเกี่ยวกับลักษณะบุคคลที่ระบุไว้ ตามที่เสนอในโปรแกรมนี้ และเพื่อวัดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุมในระหว่างการดำเนินโปรแกรมนี้ วิธีการศึกษาใช้การออกแบบพหุวิธี คือ ใช้เครื่องมือที่แตกต่างกันทางภาษาเพื่อสำรวจ ความเข้าใจ และการประมาณค่าเกี่ยวกับ ลักษณะบุคคลที่ได้ระบุไว้ ข้อมูลที่เก็บรวบรวมจากรายงานการละเมิดวินัยโรงเรียน ได้นำมาใช้วัดการเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรมการศึกษา พบว่า ไม่มีความแตกต่าง อย่างมีนัยสำคัญในกลุ่มทดลองเกี่ยวกับความเข้าใจ และการประเมินพฤติกรรมในด้าน คุณลักษณะตามที่ระบุไว้ ไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญในด้านความมีจิตสาธารณะ และการละเมิดวินัยหรือข้อมูลทางพฤติกรรม

สเตอร์เนอร์ (Sterner, 2003, p. 3382-A) ได้ศึกษานัยสำคัญทางสถิติ ระหว่างปัญหาวินัยของนักเรียนในโรงเรียนกับส่วนประกอบของครอบครัวที่เกี่ยวข้องกัน หรือไม่ กลุ่มประชากรเป้าหมายได้แก่นักเรียนที่ลงทะเบียนเรียนจริงในชั้นเรียนมัธยมศึกษา ปีที่ 2 โรงเรียน W.D.Sugg เมืองเบอร์นตันตัน รัฐฟลอริดา จำนวนทั้งสิ้น 289 คน วิธีการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบเชิงบรรยายโดยใช้สถิติเชิงบรรยาย จากข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้โดยการสืบค้นเอกสารสำคัญที่กรอกไว้ในบันทึกทะเบียนประวัติ นักเรียนของโรงเรียน จากผลการศึกษาพบว่า นักเรียนที่มีปัญหาด้านวินัยมีความเกี่ยวข้องกับส่วนประกอบของครอบครัว

ชินิชิ (Shinichi. 2007, p. 3217-A) ได้ศึกษาจิตสำนึกสาธารณะและการนำความรู้เข้าไปใช้ในชุมชน กรณีศึกษาการใช้พื้นที่สาธารณะในชนบทไทยพบว่า การขาดจิตสำนึกสาธารณะเป็นสาเหตุหนึ่งของปัญหาชีวิตประจำวันของคนในสังคมชนบทไทย พฤติกรรมความร่วมมือ และปฏิสัมพันธ์ประจำวันของคนในสังคมจะเกิดขึ้นเมื่อคนในสังคมนำความรู้ไปใช้ในชุมชนโดยปรับให้สอดคล้องกับวัฒนธรรม จารีตประเพณี และความ ต้องการของสังคม

จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สามารถสรุปได้ว่า การปลูกฝังให้นักเรียนมีจิตสาธารณะ จะเป็นประโยชน์ต่อตนเอง ต่อโรงเรียน ต่อชุมชนส่วนรวมทั่วไป ต่อสังคม และต่อประเทศชาติ โดยผู้วิจัยได้ใช้หลักการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นแนวทางในการดำเนินการพัฒนาจิตสาธารณะของนักเรียนโรงเรียนบ้านกุดนาขามเขตชูวิทยา สารสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนครเขต 2 เป็นวงจร RAOR ตามแนวคิดและหลักการของ ของ Kemmis and Mc Taggart ดังนี้ ขั้นที่ 1 ขั้นการวางแผน (Planing) ขั้นที่ 2 ขั้นการปฏิบัติการ (Action) ขั้นที่ 3 ขั้นการสังเกตการณ์ (Observation) ขั้นที่ 4 ขั้นการสะท้อนกลับ (Reflection) ซึ่งได้ดำเนินการ 3 แนวทางคือ 1) การศึกษาดูงานโรงเรียนต้นแบบที่ประสบผลสำเร็จ ในการพัฒนาจิตสาธารณะนักเรียน 2) การพัฒนาระหว่างการฝึกปฏิบัติเพื่อปลูกฝังให้เกิดจิตสาธารณะโดย มีกิจกรรมดังนี้ 2.1) กิจกรรมเชิดชูคนดีหน้าเสาธง 2.2) กิจกรรมบันทึกความดีประจำวัน 2.3) กิจกรรมรณรงค์รักษาความสะอาด 2.4) กิจกรรมเข้าค่ายฝึกอบรมคุณธรรม จริยธรรมเพื่อพัฒนาจิตสาธารณะนักเรียน 2.5) กิจกรรมการเข้ารับการอบรมคุณธรรมเพื่อพัฒนาจิตสาธารณะนักเรียน 2.6) กิจกรรมคนดีศรีกุดนาขาม และ 3) การนิเทศภายในเพื่อแนะนำช่วยเหลือโดยกลุ่มนิเทศ